Bu kitaptaki oyunun
Fikir ve Sanat Eserleri Yasasından
ve yasalardan kaynaklanan tüm hakları
yazarına ve çevirmenine aittir.
Yayınlanan oyunların sahnelenmesi,
oynanması, herhangi bir amaçla
eserlerden yararlanılması ancak
eser sahibinin iznine bağlı olduğundan,
bu eserden yararlanacak
kişi veya kurumlarla, kuruluşların
çevirmenine
başvurmaları zorunludur.

Çevirinin Türkiye Yayın Hakları:
© Copyright, Mitos-Boyut Yayınları, 2011

Mitos-Boyut Tiyatro Yayınları
Oyun Dizisi 421
Aristofanes / Eski Yunan Komedyaları 4 (Kurbağalar)

1. Basım: 2011

Baskı: Yeni Güven Matb.-Topkapı-İstanbul; Tel 212. 567 69 20

Mitos-Boyut Yayınları
TEM Yapım Yayıncılık Ltd.
Osmanlı Sokağı, 18 /12 Osmanlı İş Merk.-Taksim / Beyoğlu, 34347 İST.
Tel: 212. 249 87 37-38; Fax: 212. 249 02 18
E.posta: mitosboyut@gmail.com
web: www.mitosboyut.net

Mitos-Boyut * Oyun Dizisi 421

ESKİ YUNAN KOMEDYALARI 4

ARİSTOFANES

KURBAĞALAR

Türkçesi
Ayşe Selen

Mitos Boyut

Çevirenin Önsözü

Bu çalışmaya *Kurbağalar*'ın Almanca çevirileri esas alındı.

Bunun dışında yapıtın iki ayrı çevirisiyle:

1) **Nevzat Hatko** tarafından yapılan Türkçe çeviri (Aristophanes, *Kurbağalar,* Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1946);

2) **Victor-Henry Debidour** tarafından yapılan Fransızca çeviri (Aristophanes, *Theatre complet II,* Editions Gallimard, 1966)

Ayrıca, Fransızca çevirilerle de desteklenen karşılaştırmalı bir çalışma yapıldı.

Çeviriler arasında görülen farklılıklar dipnotlarda belirtilmiştir.

Şehsuvar Aktaş bana yardımcı olmasaydı bu çeviriyle başa çıkamazdım.

A.S.

KİŞİLER

PLUTON
DİONÜSOS
HERAKLES
KHARON[1]
AİAKOS
AISKHÜLOS
EURİPİDES
KSANTHİAS

Bir Ölü
İki Ölü Taşıyıcı
İki Hancı Kadın
Persefone'nin Hizmetçisi
Aiakos'un Beş Kölesi
Pluton'un Hizmetlileri ve Maiyeti
Kurbağalar Korosu
Erenler Korosu

Yer : Herakles'in evinin önü ve yeraltı ülkesi
Zaman : İ.Ö. 405 yılı Ocak–Şubat ayları

BİRİNCİ PERDE

Herakles'in evinin önü.

Birinci Sahne

Dionüsos ve kölesi Ksanthias girerler. Dionüsos diz altına kadar yükselen kırmızı yumuşak deriden çizmeler ve safran sarısı renginde bol bir bayramlık esvap giymiştir. Omuzlarına topaklanmış bir aslan postu atmıştır; omzunda çok büyük bir topuz taşımaktadır. Ksanthias bir eşeğin üzerindedir, ucunda biçimsiz bir bohçanın asılı olduğu bir sırığı omuzlamıştır.

KSANTHİAS Efendim, hani seyircileri her daim güldüren şu eski şakalardan birini patlatayım mı?[2]

DİONÜSOS Zeus aşkına, ne istersen yap. Yeter ki: 'Dünyanın yükü sırtıma bindi!' deme. Bu konuyu hiç açma, artık duymaya bile dayanamıyorum.

KSANTHİAS İncelikli başka şaka da mı yapmayayım?

DİONÜSOS Yeter ki: 'Pestilim çıktı!' deme.

KSANTHİAS Peki o zaman... asıl şakayı yapayım mı?

DİONÜSOS Zeus aşkına, başla, çekinme! Yeter ki tek bir şeyi söylemeyesin!

KSANTHİAS Neyi?

DİONÜSOS Sırığı bir omzundan ötekine atarken 'neredeyse altıma sıçacağım' deme.

KSANTHİAS Ya da, biri sırtımdaki şu koca yükten beni kurtarmazsa... osuracağım da mı demeyeyim?

DİONÜSOS Hayır, hayır... yalvarırım! Olsa olsa hemen oracığa kusabileceksem söylersin!

KSANTHİAS Of, komedyalarında birisi bir yük taşıdığında Frünikos'un, Lükis'in ve Ameipsias'ın[3] her fırsatta yaptıklarının hiçbirini yapamayacaksam bana bu yükü taşıttırmak neye yarar?

DİONÜSOS Olmaz, sakın! Tiyatroda bu türden dâhiyane buluşlardan birini gördüğümde, en az bir yıl yaşlanmış olarak çıkıyorum oradan.

KSANTHİAS Ah, benim biçare, biçare ense köküm! Dünyanın yükü bindi üstüne, ama o masum şakayı yapmasına izin verilmiyor.

DİONÜSOS Bu, zaten rezalet ta kendisi değil mi? Ben, Dionüsos, Şarapküpü'nün oğlu[4], yayan gideyim, iflahım kesilsin; yeter ki zahmete girmesin ve yük taşımak zorunda kalmasın diye şunun eşeğe binmesine izin verilsin.

KSANTHİAS Ne? demek ben yük taşımıyorum ha?

DİONÜSOS Sen eşeğin sırtındasın ya!

KSANTHİAS Ve şu bohçayı taşımak zorundayım!

DİONÜSOS Peki nasıl taşıyorsun onu?

KSANTHİAS *(Safça)* Ağır taşıyorum!

DİONÜSOS *(Kızar)* Hadi oradan, senin taşıdığın yükü... eşeğin teki taşımıyor mu?

KSANTHİAS Aa yo, Zeus hakkı için, benim taşıdığım yükü taşımıyor... vallahi de taşımıyor!

DİONÜSOS Sen bizzat başka biri tarafından taşınırken nasıl taşıyıcı olursun ki?

KSANTHİAS Orasını bilmem ama, ama şu omuz var ya, pestili çıktı!

DİONÜSOS Madem eşeğin bir işine yaramadığını düşünüyorsun, o zaman sıra sende, kaldır eşeği, taşı!

KSANTHİAS *(Kendi kendine)* Ah kahpe kader! Ne diye deniz savaşına katılmadım ki sanki![5] O zaman seni şeytana yalvartırdım!

DİONÜSOS İn aşağı, seni ipten kazıktan kurtulmuş seni! İşte sonunda, ilk durağımız olan şu kapının önüne yürüyerek geldim bile. *(Ksanthias eşekten beceriksizce iner, eşek uzaklaşır. Dionüsos kapıya yaklaşır ve topuzuyla güçlüce vurur)* Hey, evlat, evlat diyorum, aç kapıyı!

İkinci Sahne

HERAKLES[6] *(İçerden)* Kimdir o kapıyı gümbürdeten? Kentaur[7] gibi kapıya yükleniyor, herifçioğlu! *(Kapıda belirir ve Dionüsos'u görünce kala kalır.)* Amanın, bu ne böyle ya?

DİONÜSOS *(Birkaç adım geriler, alçak sesle, ama vakur bir ifadeyle Ksanthias'a)* Hey, evlat!

KSANTHİAS Ne oldu?

DİONÜSOS Fark etmedin mi?

KSANTHİAS Neyi?

DİONÜSOS Nasıl da korktu benden!

KSANTHİAS Zeus hakkı için, evet... bir deliyle uğraşmaktan korktu!

HERAKLES *(Kahkahalarla gülmeye başlar)* Demeter aşkı için! Kendimi gülmekten alamıyorum! Dudaklarımı ısırsam ne fayda... yine de gülüyorum!

DİONÜSOS *(Herakles'e)* Oğlum, yaklaşsana, bir şey için sana ihtiyacım var!

HERAKLES *(Yeniden kahkahalarla gülmeye başlar)* Sarı fistan üzerine geçirilmiş aslan postunu gördükçe gülmemi bastıramıyorum! Bu da iyiymiş! Ayakta koturnos[8], elde topuz! Ne uyum ama! Nerelerdeydin sen?

DİONÜSOS *(Resmi bir edayla)* Ben... Kleisthenis'e[9]... binmiştim.[7]

HERAKLES Deniz savaşına mı katıldın?

DİONÜSOS *(Yüksekten atarak)* Tabii ki; bir düzine, hatta

belki de daha fazla düşman gemisini batırdık!

HERAKLES *(Başını sallayarak)* O ve sen mi?

DİONÜSOS Apollon hakkı için, evet!

KSANTHİAS *(Kendi kendine, kızgın)* Tam o sırada kan ter içinde uyandım[10]!

DİONÜSOS Gemideyken köşemde "Andromeda"yı okuyordum[11], içimi birdenbire nasıl büyük bir hasret kapladı... tahmin bile edemezsin!

HERAKLES *(Safça)* Hasret mi? Ne kadar büyük?

DİONÜSOS Küçük canım... sırık Molon[12] kadar![13]

HERAKLES Karı hasreti mi?[14]

DİONÜSOS Yok canım!

HERAKLES Oğlan hasreti mi?

DİONÜSOS Asla!

HERAKLES O zaman bir erkek hasreti?

DİONÜSOS *(Baygın baygın)* Ah evet, evet!

HERAKLES *(Kabaca)* Ve sen de tuttun Kleisthenes'le yattın ha?

DİONÜSOS *(Hayal kırıklığı içinde)* Beni alaya alma, birader! Gerçekten çok mutsuzum! Bana azap çektiren arzu o kadar büyük yani!

HERAKLES *(Kabaca)* Nasıl yani birader?

DİONÜSOS Öyle kolay kolay anlatılmaz. Ama yine de üstü kapalı konuşacağım.... Hiç canının birdenbire bezelye lapa[15] çektiği oldu mu?

HERAKLES Bezelye lapası mı? Vay canına, hayatım boyunca belki de bin kere olmuştur!

DİONÜSOS Senin için yeterince açıklayıcı mı... yoksa daha da açmalı mıyım?[16]

HERAKLES Bezelye lapasıyla ilgili olarak... gerek yok! O konudan gayet iyi anlarım.

DİONÜSOS İşte bir o kadar büyük... Euripides için duyduğum arzu!

HERAKLES *(Başını sallayarak)* Hem de öldüğünü bile bile, öyle mi?

DİONÜSOS Hiç kimse onu çekip çıkarmama engel olamaz!

HERAKLES Hades'ten mi, yerin dibinden mi?

DİONÜSOS Aynen öyle, Zeus hakkı için, varsa daha da dipten!

HERAKLES Peki ne maksatla?

DİONÜSOS Bana iyi bir şair lazım, çünkü Kimileri artık air değil[17], olanlar ise kötü.

HERAKLES Nasıl? İofon[18] hâlâ hayatta değil mi?

DİONÜSOS Ama o elimizde kalan yegâne iyi şair... eğer şairse tabii. Hatta onun ne olduğundan bile pek emin değilim.

HERAKLES İlla ki aşağıdan birini çıkarman gerekiyorsa, Euripides'e varana kadar, neden Sofokles'i yukarı götürmeyi düşünmüyorsun?

DİONÜSOS Hayır İofon'u tek başına sigaya çekip de babası Sofokles olmadan neler yapabildiğini görmeden olmaz. Hem Euripides anasının gözüdür, benimle birlikte buraya, yeryüzüne kaçmak için elinden geleni yapacaktır. Sofokles... hayattayken kuzu gibiydi, orada da öyledir.

HERAKLES Peki Agathon[19] nerede?

DİONÜSOS Beni terk etti, gitti! Arkadaşları tarafından özlemle anılan iyi bir şairdi.

HERAKLES Zavallı... nereye gitti?

DİONÜSOS *(Alayla)* Ziyafet çekmeye gitti... Cennet Şöleni'ne![20]

HERAKLES Ya Ksenokles?

DİONÜSOS Akbabalar götürsün onu!

HERAKLES Ya Püthangelos?[21]

(Dionüsos yalnızca küçümseyen bir el hareketi yapar.)

KSANTHİAS *(Kendi kendine)* Ya ben, benden bahseden yok, üstelik omzumun derisi yüzülürken!

HERAKLES Peki ama buralarda başkaları da var ya, tragedya yazan bir sürü çaylak; laf kalabalığında Euripides'i fersah fersah geride bırakırlar.

DİONÜSOS Asma filizi[22] hepsi, boş boğazlar, kırlangıç sesliler[23], sanatın sahte ustaları! Bir oyun oynatıp tragedya yazarı diye geçindikleri anda kimse kalmaz ortada! Doğru dürüst bir tek mısra yazabilecek güçlü bir şair arasan da bulamazsın!

HERAKLES Nasıl yani güçlü?

DİONÜSOS Evet, güçlü; ey gökkubb e, Zeus'un odacığı[24] ya da zamanın yürüyüşü[25] ya da yürek kutsal olan üzerine yemin etmeye karşı koyarken, yüreğe yabancı dil yalan yere yemin ediyor[26] gibisinden iyi bir şeyler söyleyebilecek kadar güçlü.

HERAKLES Bunlar senin hoşuna gidiyor mu yani?

DİONÜSOS Ne diyorsun sen, bunların delisiyim!

HERAKLES Zırva bunlar, başka bir şey değil, sen de böyle düşünüyorsun![27]

DİONÜSOS Sen benim yüreğime girmeye kalkışma[28], kendi işine bak!

HERAKLES Açıkça söylemek gerekirse, bence pek berbat şeyler.

DİONÜSOS *(Kızgın)* Tıkınma konusunda ders ver sen.

KSANTHİAS *(Yakınarak)* Ya ben, benden bahseden yok!

DİONÜSOS Neyse, buraya senin kılığında gelmemin nedeni şu: Şayet gerekirse diye, Kerberos'un peşine düştüğün zaman sana yardım eden bütün dostların adını vermelisin. Bana hepsinin yerini söyle, iskelelerin, ekmekçilerin, kerhanelerin, hanların, yan yolların, çeşmelerin, ana yolların, mahallelerin, kiralık odaların ve tahtakurusuz oda kiralayan karıların!

KSANTHİAS *(Giderek daha çok yakınır)* Ya ben, benden bahseden yok!

HERAKLES Zavallı, benim geçtiğim yoldan geçmeyi göze alacaksın, ha?

DİONÜSOS İtiraz istemem! Hades'e en çabuk hangi yoldan gidebileceğimizi göster! Ama gösterdiğin yol ne çok sıcak ne de çok soğuk olsun!

HERAKLES Dur bir düşüneyim! Önce hangisini söylesem acaba? Bir düşüneyim! Urgan ve Sehpa'dan[29] geçen bir yol var... Kendini asmak istersen diye!

DİONÜSOS Kes; boğucu bir yol o!

HERAKLES Kestirme bir yol daha var; *(El hareketleriyle tarif ederek)* gayet güzel bellenmiş bir yol... Tokmaklı Havan'dan geçiyor!

DİONÜSOS Baldıranı[30] mı kastediyorsun?

HERAKLES Tam üstüne bastın!

DİONÜSOS O yol buz gibi ve dondurucu. Adamın baldırları anında buz keser!

HERAKLES Sana çok kestirme, yokuş aşağı bir yol söyleyeyim mi?

DİONÜSOS Evet, Zeus aşkına! Ben yürümekten hoşlanmam!

HERAKLES Yavaştan Çömlekçiler Pazarı'na gir!

DİONÜSOS Ee, sonra?

HERAKLES Ondan sonra kuleye çık!

DİONÜSOS Ne yapacağım orada?

HERAKLES Oradan, meşale yarışının[31] başlatılışını seyret, halk "Bırakın!"[32] diye bağırınca, sen de kendini bırakırsın!

DİONÜSOS Nereye?

HERAKLES Aşağıya!

DİONÜSOS Ama o zaman beynim ortada ikiye yarılır, etli sarmaya döner![33] Olmaz, o yoldan asla gitmem.

HERAKLES N'apacaksın o zaman?

DİONÜSOS Senin o zaman indiğin yoldan ineyim!

HERAKLES Ama çok uzun bir yolculuk o! Önce büyük, dipsiz bir gölün kıyısına varırsın.

DİONÜSOS Peki o gölü nasıl aşarım?

HERAKLES *(Elleriyle tarif eder)* Şuncacık bir sandalla, yaşlı bir sandalcı seni karşı kıyıya geçirir. Bunun için iki Obolos[34] alır.

DİONÜSOS Nerede olursa olsun, şu iki Obolos'un gücüne bak hele! İyi ama, bunu oraya kadar kim soktu ki?

HERAKLES Theseus'un işi! Ondan sonra yılanlar ve binlerce yabani hayvan göreceksin... Korkunç canavarlar!

DİONÜSOS Korkutmaya çalışma. Beni bu işten vazgeçiremezsin!

HERAKLES Ondan sonra bataklıklar ve fokur fokur kaynayan pislik. O pisliğin içinde misafirine kötü davrananlar yüzer, ya da oğlanın birini ayartan ve sonra da parasını vermeyip onu dolandıranlar, ya da annesini pataklayanlar, babasının tokatlayanlar, ya da yalan yere yemin edenler... ya da Morsimo'nun[35] tiratlarından birini kopyalayanlar.

DİONÜSOS Tanrılar hakkı için, bir tek Kinesias'ın[36] 'Silah Dansı'nı ezberleyenler eksikmiş orada!

HERAKLES Ondan sonra seni kaval ezgileri saracak, çok güzel bir ışık göreceksin, buradaki gibi. Mersin ağacı korulukları ve mutlu erkek ve kadın toplulukları göreceksin, taşkın alkış sesleri duyacaksın.

DİONÜSOS Peki onlar kim?

HERAKLES Erenler.[37]

KSANTHİAS *(Kendi kendine)* Zeus hakkı için, bu durumda bendeniz de kutsal yükü taşıyan eşek oluyorum![38] Ama bu yükü daha fazla taşımayacağım!
(Yükünü yere fırlatır)

HERAKLES Onlar sana gereken her şeyi söyleyeceklerdir. Çok yakında, yolun üzerinde otururlar zaten, hemen Hades'in yanı başında. Hoşça kal, kardeşim!

DİONÜSOS Sen de, Zeus hakkı için!
(Herakles eve girer.)

Üçüncü Sahne

DİONÜSOS *(Ksanthias'a)* Sen de şu bohçayı yüklen!

KSANTHİAS Daha yeni yere bırakmışken mi?

DİONÜSOS Ve de çabuk ol!

KSANTHİAS Yapma, yalvarırım! İyisi mi, bu işi yapmaya razı ölülerden birini al işe!

DİONÜSOS Ya bulamazsam?

KSANTHİAS O zaman beni götür!
(Sedye üzerinde bir ölü taşınmaktadır)

DİONÜSOS Güzel! İşte bir ceset getiriyorlar! Hey, sen, oradaki! Evet, sana söylüyorum, ölü! Baksana, azıcık yüküm var, Hades'e taşır mısın?

ÖLÜ *(Sedyede doğrulur)* Yaklaşık ne kadar?

DİONÜSOS İşte şunlar!

ÖLÜ İki drahmi[39] verirsen...

DİONÜSOS Zeus hakkı için, daha azına olmaz mı!

ÖLÜ *(Taşıyıcılar'a)* Hadi, kaldırın, gidelim!

DİONÜSOS Dur be yahu, belki anlaşırız!

ÖLÜ İki drahmiyi uçlan önce, sonra konuşalım.

DİONÜSOS Bir buçuk vereyim!

ÖLÜ *(Alaycı güler)* Dirilirim daha iyi!
(Ölü Taşıyıcılar ölüyle birlikte çıkarlar.)

KSANTHİAS Amma da küstahmış, herifçioğlu! Şeytan götürsün onu! Tamam, ben giderim!

DİONÜSOS Sen çok iyi yürekli birisin! Hadi gidip şu sandalı bulalım bakalım!

Dördüncü Sahne

Yeraltı gölünün kıyısında

KHARON *(Sahne gerisinden bir gemi kaptanı gibi emirler verdiği duyulur)* Hop! Kürekleri topla, alabanda!

KSANTHİAS Bu ne yahu?

DİONÜSOS Ne olacak, Zeus hakkı için, bir göl, hani bize sözünü etmişti ya; işte sandal da geliyor!
(Kharon sandalıyla birlikte sahneye gelir)

KSANTHİAS Sahiden de, Poseidon hakkı için, şu da Kharon işte!

DİONÜSOS *(Kharon'a)* Selam sana, Kharon! Selam sana, Kharon! Selam sana, Kharon![40]

KHARON *(İşbilir bir tavırla tek tek durakları saymaya başlar)* Dertlerden, tasalardan uzak Dinlenme Diyarı'na gidecek kim var sırada? Nisyan Vadisi'ne, Eşek Kırpıcıları Ülkesi'ne, Kerberioslar'a, Şeytan'a ya da Tainaron'a?[41] Gidecek kimse var mı?

DİONÜSOS Var... ben!

KHARON *(Kabaca)* Hadi, atla çabuk!

DİONÜSOS Baksana, gerçekten Şeytan'a da uğrayacak mısın?

KHARON Tabii, hatırın için uğrarım. Atlasana!

DİONÜSOS *(Ksanthias'a)* Buraya gel, oğlum!

KHARON Köleleri yalnızca deniz savaşında canlarını tehlikeye atmışlarsa taşırım.

KSANTHİAS Zeus hakkı için, gözlerim ağrıyordu da, deniz savaşına ondan girmedim.[42]

KHARON O zaman fırla, gölün çevresini dolan!

KSANTHİAS Peki sizi nerede bekleyeyim?

KHARON Bedbahtlar Taşı'nın orada... Dinlenme Diyarı'nda.

DİONÜSOS Anladın mı?

KSANTHİAS Elbette anladım! Ah, zavallı ben, sabahleyin dışarı çıkarken hangi uğursuzla karşılaştım acaba?
(Kıyıdan koşmaya başlar)

KHARON *(Dionüsos'a)* Küreğe otur. Başka gelecek varsa, acele etsin! *(Dionüsos küreğin üstüne oturur)* Hey, ne yapıyorsun sen?

DİONÜSOS Ne mi yapıyorum? Bana dediğin yere oturuyorum, küreğin üstüne.

KHARON Şuraya geçip otursana, şiş göbek!

DİONÜSOS *(Söyleneni yapar)* Tamam oturdum!

KHARON Şu kollarını uzatıp gersene!

DİONÜSOS Tamam uzattım!

KHARON Böyle saçma sapan şeyler söyleyip durma! Ayaklarını sıkıca daya ve asıl küreklere!

DİONÜSOS Ama ben bunu nasıl yapabilirim ki, ben bu işten anlamam, ben denizci değilim! Salamisli değilim!

KHARON Çok kolay olacak! Hele sen bir başla, bak ne güzel şarkılar duyacaksın.

DİONÜSOS Kimin şarkısı?

KHARON Kurbağa-kuğuların şarkıları, kulaklara ziyafet, göreceksin!

DİONÜSOS O zaman ver tempoyu bakalım!

KHARON Hooo... hop hop! Hooo... hop hop!

Beşinci Sahne

Yeraltı gölünün üzerinde

KURBAĞALAR KOROSU
Brekekekeks koaks koaks,
Brekekekeks koaks koaks!

Biz pınarların ve bataklıkların çocukları,
İlahilerimizi kavalların eşliğinde duyuralım
Ahenkli koaks koaks türküsünü söyleyelim.
Sarhoş kalabalık
Kutsal Çömlek Bayramı'nda[43]
Tapınağımızı ziyarete gelirken
Nysas'ın filizi, Zeus'un oğlu,
Dionüsos onuruna söylediğimiz türküyü.[44]
Brekekekeks koaks koaks!

DİONÜSOS
Benimse kaba etlerim
Sızlamaya başladı, koaks Koaks.
Ama bu sizin hiç umurunuzda değil!

KURBAĞALAR KOROSU
Brekekekeks koaks koaks!

DİONÜSOS
Olmaz olsun koakslarınız!
Koakstan başka bir şey bilmez misiniz!

KURBAĞALAR KOROSU
Çok bilmiş seni... ne var bunda?
Sever beni lir çalan musalar ve
Kavalı öyle tatlı tatlı üfleyen
Keçi ayaklı tanrı Pan.
Kitara tanrısı Apollon da düşkündür bana,
Çünkü bataklıkta kamışlar besliyorum
Lir tellerini bağlasın diye.
Brekekekeks koaks koaks!

DİONÜSOS
Benimse ellerim kabardı,
Uzun süredir ter damlıyor kıçımdan,
Sürekli hareket etmekten neredeyse
Gelecek dile ve diyecek ki...

KURBAĞALAR KOROSU *(Sözünü keser)*
Brekekekeks koaks koaks!

DİONÜSOS
Yeter! Kesin şunu, yaygaracı sürüsü, sizi!

KURBAĞALAR KOROSU
O zaman daha da yükseltelim sesimizi.
Tıpkı güneşli günlerde
Yüzerken söylenen ezgilerle neşelenip
Su tereleriyle eyir otları arasında zıplarken;
Tıpkı Zeus'un yağmurlarından kaçıp
Suların dibine çekildiğimizde
Çeşit çeşit ezgilerimizi
Kabarcıklara katıp söylediğimiz gibi
Yine söyleyelim...

DİONÜSOS
Brekekekeks koaks koaks!
Sizi men ederim bundan!

KURBAĞALAR KOROSU Eyvahlar olsun, başımıza gelecek var desene!

DİONÜSOS Asıl benim başıma gelecek var, kürek çekmekten canım çıkacak!

KURBAĞALAR KOROSU
Brekekekeks koaks koaks!

DİONÜSOS İstediğiniz kadar yırtının ... umurumda değil!

KURBAĞALAR KOROSU
Bizim de umurumuzda değil!
Gırtlağımız yettiğince
Bütün gün boyunca bağıracağız.
Daha da yüksek sesle bağırırız böyle...

DİONÜSOS *(Çok yüksek sesle)*
Brekekekeks koaks koaks!
Bununla beni alt edemezsiniz!

KURBAĞALAR KOROSU Sen de bizi alt edemezsin!

DİONÜSOS Siz de beni asla alt edemezsiniz! İsterse bütün gün sürsün, sizin koakslarınızı bastırıncaya kadar ba-

ğıracağım: *(Daha da yüksek sesle)* Brekekekeks koaks koaks! *(Kurbağalar Korosu geride kalmış ve susmuştur)* Biliyordum zaten, koakslarınızı keseceğimi!

Altıncı Sahne

Yeraltı gölünün öte yakasında. Kapkaranlıktır.

KHARON Hop! Dur! Yatır kürekleri! Kayıktan in, ama paranı da öde!

DİONÜSOS *(Sandaldan indikten sonra)* Al sana iki Obole! *(Kharon sandalıyla sahneyi terk ederken Dionüsos sağa sola gider ve seslenir)* Ksanthias! Ksanthias nerede? Hey Ksanthias sen misin?

KSANTHİAS *(Dionüsos'a yaklaşarak)* Hop!

DİONÜSOS Buraya gel!

KSANTHİAS Selam sana, efendim!

DİONÜSOS O taraflarda ne var?

KSANTHİAS Bataklık ve zifiri karanlık!

DİONÜSOS Sözünü ettiği baba katillerini ve yalancı şahitleri gördün mü hiç oralarda bir yerlerde?

KSANTHİAS Ya sen?

DİONÜSOS *(Sağına soluna bakınır, en sonunda bakışları seyircide kalır)* Evet, Poseidon hakkı için, şimdi görüyorum! De bakalım, ne yapacağız?

KSANTHİAS En iyisi yürüyelim. Çünkü o iğrenç hayvanların olduğu yer burası demişti.

DİONÜSOS Veba alsın onu! Benim yılmaz biri olduğumu bildiğinden, korkutmak için atıp tutuyordu. Düpedüz kıskançlık. Herakles kadar şişinen biri yoktur. Çok isterdim onlardan bir tanesiyle karşı karşıya gelmeyi, o zaman yolculuğumuza yakışır büyük bir kahramanlık yapmış olurdum.

KSANTHİAS *(Çok korkmuş gibi yapar)* Zeus hakkı için, bir ses duydum!

DİONÜSOS-*(Korkar)* Nereden... nereden?

KSANTHİAS Arkamızdan!

DİONÜSOS O zaman arkaya geç!

KSANTHİAS Hayır, önden geliyor!

DİONÜSOS O zaman öne geç!

KSANTHİAS Zeus hakkı için, dev gibi bir canavar görüyorum!

DİONÜSOS *(Korkuyla)* Neye benziyor?

KSANTHİAS Korkunç! Boyuna şekil değiştiriyor. Öküz oluyor, katır oluyor , şimdi de güzeller güzeli bir kadın oluyor.

DİONÜSOS *(Rahatlar)* Nerede? Hemen atlayayım üstüne!

KSANTHİAS Ama artık bir kadın değil, köpek oldu!

DİONÜSOS *(Korkuyla)* O zaman Empusa'dır![46]

KSANTHİAS Yüzü alevler içinde.

DİONÜSOS Bir bacağı bakırdan mı?

KSANTHİAS Evet, Poseidon hakkı için, öteki de inek bokundan! İnan bana.

DİONÜSOS Nereye sıvışsam acaba?

KSANTHİAS Ya ben?

DİONÜSOS *(Seyir yerinde Dionüsos rahiplerinin oturduğu ilk sıraya doğru seğirtir)* Ey Rahibim, koru beni! Sonra birlikte içmeye gideriz!

KSANTHİAS Mahvolduk, yüce efendimiz Herakles!

DİONÜSOS *(Korkudan titreyerek)* Be adam, bana böyle hitap etmesene! Yalvarırım, ismimi söyleme![47]

KSANTHİAS *(Kızarak)* O zaman Dionüsos diyeyim?!

DİONÜSOS Hele onu hiç söyleme!

KSANTHİAS *(Ellerini yalvarırcasına uzatır)* Haydi kendi yoluna git! *(Dionüsos'a döner)* Buraya, buraya, efendim!

DİONÜSOS *(Sızlanarak)* Ne var?
KSANTHİAS Biraz cesaret! Atlattık, artık biz de Hegelokhos gibi şöyle söyleyebiliriz:
Fırtınadan sonra yine
Sukunete kapıştım.[48]
Empusa kayboldu!
DİONÜSOS Yemin et!
KSANTHİAS Evet, Zeus adına yemin ederim!
DİONÜSOS Bir daha et!
KSANTHİAS Zeus adına yemin ederim!
DİONÜSOS Bir daha et!
KSANTHİAS Zeus adına yemin ederim!
DİONÜSOS *(Dikkatli bir biçimde geri gelir)* Zavallı ben! Onu görünce nasıl da sarardım.
KSANTHİAS Bense korkudan... yani senin adına kızardım!
DİONÜSOS Heyhat, bu kadar çok kötülük başıma nereden geliyor? Acaba hangi tanrıyı yok olmamı istemekle suçlamalıyım?
Ey gökkubbe, Zeus'un odacığı'nı mı yoksa zamanın yürüyüşü'nü mü?
(Sahne gerisinden kaval sesleri duyulur)[49]

Yedinci Sahne

KSANTHİAS Hey, baksana?
DİONÜSOS Ne var?
KSANTHİAS İşitmedin mi?
DİONÜSOS Neyi?
KSANTHİAS Kaval sesini!
DİONÜSOS İşittim, hatta meşalelerin gizemli kokusu bize kadar ulaştı. Bir köşeye büzülelim ve kulak kabartalım!
(Bir çalının ardına gizlenirler)

ERENLER KOROSU *(Uzaktan)*
İakhos! Ey İakhos!
İakhos! Ey İakhos!
KSANTHİAS İşte bunlar onlar, efendim! Herakles'in sözünü ettiği Erenler, yakınlarda bir yerlerde şenlik yapıyorlar. Diagoras gibi "İakhos... İakhos" diyorlar![50]
DİONÜSOS Bana da öyle geliyor. En iyisi, biz hiç sesimizi çıkarmayalım işin aslını astarını öğrenene dek!

Sekizinci Sahne

ERENLER KOROSU
İakhos! Yüce tanrı,
Sen ki bu kutlu yerlerde oturursun,
İakhos! Ey İakhos,
Şu çayıra gel,
Başının üzerindeki mersin dallarından örülmüş
Bol meyveli çelengi sallayarak
Dindar dostlarının tören raksına katıl,
Tempo ver kıvrak halaya
Ayağını güçlüce yere vurarak,
Katıl kutsal ve temiz raksına
Erenler sürüsünün.
KSANTHİAS Ey Demeter'in kızı, yüce, saygıdeğer tanrıçam, burnuma ne de hoş domuz eti kokuları geliyor![51]
DİONÜSOS Sesini keser misin? Belki bir bağırsak parçası düşer payına.
ERENLER KOROSU
Yükselsin meşalelerin alevi!
Onları elinde sallayarak
Ey İakhos, İakhos,
Geldin gece şenliklerinin ışıldayan yıldızı!
Çayır apaydınlık oluyor, ihtiyarların

Dizleri titriyor, onlar
Kederlerini, yılların yükünü silkip atıyorlar
Kendilerini kutsal hizmete adamak üzere.
Sen de meşalenle yolu aydınlatarak
Raksa meraklı gençleri
Çiçekli, nemli toprağa kadar götür.

KORO BAŞI Susmayı tercih edelim[52]; çekilip gitsin yolumuzdan susmasını bilmeyenler, vicdanı temiz olmayanlar, soylu musaların şenliklerini hiç seyretmemiş, onlarla hiç raks etmemiş olanlar, boğa yiyen Kratinos'un[53] Bakhos dilinin sırrına henüz ermemiş olanlar, uygunsuz zamanlarda yapılan müstehcen şakalardan hoşlananlar, iç mihrakların faaliyetlerini durdurmaya çalışmayanlar, yurttaşlarıyla kardeş kardeş geçinmeyip ikilik çıkaranlar ve yalnızca kendi çıkarını düşünenler, zor günler geçiren devlette idari bir görevdeyken rüşvete tamah edenler, bir kaleyi ya da bir gemiyi düşmana teslim edenler, tıpkı sefil vergi toplayıcısı Thoryikon gibi Aigina'dan mal kaçırıp kaçakçılık edenler, Epidauros'a kayış, kumaş ve katran gönderenler[54], birilerinin düşman donanmasına para yatırması için ön ayak olanlar[55], tam da dindar şarkılara eşlik ederken Hekate'nin sunağına edenler[56], geleneksel Dionüsos şenliklerinde sahnede alaya alındıkları için şairlerin ücretlerinde kesinti yapanlar... İşte böylelerine söylüyorum, bir kez daha, ikinci kez ve de üçüncü kez söylüyorum: Böyleleri çıkıp gitsinler mistik korumuzdan! Sizler de başlayın ilahilere; başlasın Erenler'e layık kutsal gece şenliği!

ERENLER KOROSU
Şimdi herkes ilerlesin erkeksi adımlarla
Çiçekli yeşil çayırlara, bir yandan
Şakalaşarak, bir yandan raks ederek,
Çünkü çok kuvvetli kahvaltı ettik.

Haydi, olanca sesinle
Kurtarıcı Tanrıça'ya[57] methiyeler düz,
O ki her zaman için
Yurdumuzu koruyacağına söz verdi,
Her ne kadar bu, Thorykion'un işine gelmese de.

KORO BAŞI
Şimdi de başka bir ilahi okuyun,
Verimli kraliçemiz için.
Methiyeler düzün Demeter'e!

ERENLER KOROSU-
Ey Demeter! Törenler kraliçesi,
Yanımda dur
Koronu himaye et ve bütün gün
Rahatça oynamam ve raks etmem için[58]
Destekle beni.

Bırak latifeler edeyim,
Yanı sıra ciddi sözler de söyleyevim,
Ve şenliğine yaraşır biçimde
Eğlenip şakalaştıktan sonra
Zafer çelengini başıma takayım.

KORO BAŞI
Haydi, artık o genç tanrıyı da,
Koromuzun yol arkadaşını,
Türkülerle çağırınız.

ERENLER KOROSU
Yüce İakhos, neşeli
Tören türkülerimizin yaratıcısı, bizimle gel,
Birlikte Tanrıça'ya gidelim, böylelikle
Bu uzun yolu nasıl yürüyebildiğini de göstermiş olursun.[59]
Ey raks etmeyi seven İakhos, bizimle gel!

Çünkü muziplik ve tasarruf olsun diye

Sandalcıklarımızı yırtan, kostümlerimizi parçalayan sensin
Sayende ucuza eğlenebiliyoruz.
Ey raks etmeyi seven İakhos, bizimle gel!

Biraz önce yanımda raks eden kızcağıza
İlişmişti gözüm, bir de ne göreyim:
Gömlekçiği yırtılmış, memeciği dışarı fırlamıştı.
Ey raks etmeyi seven İakhos, bizimle gel!

KSANTHİAS
Ben uyar oğluyumdur,
O kızcağızla hoplayıp zıplamak isterdim!

DİONÜSOS Ben de!

ERENLER KOROSU
O zaman hep birlikte[60]
Yedi yılı geride bıraktığı halde
Hâlâ dişsiz dolaşan[61],
Şu yukarıdaki
Ölülere[62] demagogluk eden,
Oradaki kötülük timsali
Arkhedemos'u mu alaya alalım dersiniz?
Kleisthenes ise, duyduğuma göre,
Mezarlıkta kıçını yırtıyor,
Yanaklarını tırmalıyormuş.
Ağlaya sızlaya Sebinos'u çığırıyormuş!
Hipponikos'un oğlu
Kallias'a gelince, diyorlar ki,
Aslan postu giymiş de
Çatışmalara katılıyormuş[63].

DİONÜSOS Acaba bize Pluton'un nerede oturduğunu söyleyebilir misiniz? Buraların yabancısıyız, az önce geldik.

KORO BAŞI Daha fazla gitmene de gerek kalmadı, daha fazla sorup soruşturmana da. Kapısına geldin.

DİONÜSOS *(Bitkin bir halde ve ilgisizce orada duran Ksanthias'a)* Haydi yüklen yine eşyaları oğlum.

KSANTHİAS *(Korkuyla irkilir)* Hep aynı hikâye! Zeus'un oğlu Korinthos nakaratı gibi .

KORO BAŞI *(Orkestrayı işaret ederek)* Haydi, Tanrıça'nın çok sevdiği törenine katılanlar, onun kutsal çemberine girin, çiçekli korusuna ilerleyin.

KADINLAR KOROSUNUN BAŞI[65] Ben de kızlarla ve kadınlarla, Tanrıça'nın gece şenliğinin yapıldığı yere gideceğim ve onları kutsal meşaleyle aydınlatacağım.
(Kadınlar korosu sahneyi terk eder ve gider)

ERKEKLER KOROSU
(Orkestra alanına girer ve söylemeye başlar)
İlerleyelim güzelim güllerin açtığı
Çiçekli vadiye doğru,
Musaların bizim için düzenlediği
En sevdiğimiz halayı çekerek.

Çünkü güneş yalnızca bizim için var
Ve de tatlı ışık
Bizim için var, biz Erenler için,
Yerliye de yabancıya da
İyi davranan bizler için.

İKİNCİ PERDE

Pluton'un sarayının önü.
Ortada devasa bir kapı, solda, daha önde sıradan bir han

Birinci Sahne

DİONÜSOS Acaba kapıyı nasıl çalsam? Hiçbir fikrim yok! Buralılar acaba nasıl kapı çalıyorlar?

KSANTHİAS Öyle uzun uzun düşünme! Madem ki Herakles'in kılığına girdin, onun cesaretini takındın, bir dene.

DİONÜSOS *(Topuzuyla kapıya vurur)* Hey, kapıcı efendi!

AİAKOS[66] *(İçerden)* Kim o?

DİONÜSOS Güçlü Herakles!

AİAKOS *(Öfke içinde dışarı fırlar)* Seni gidi namussuz, utanmaz, arlanmaz, alçak rezil, iğrençler iğrenci seni! Köpeğimiz Kerberos'u ürkütüp yerinden ettin, boğazını sıktın ve onunla birlikte yukarı çıktın!
Ben onun bakıcısdım[67]... oyunun bozuldu artık!
Şimdi Styx'in kara kaysı
Akhern'un kan damlayan kayalıkları
Ve Kokytos'un köpekleri hesap soracaklar senden!
Yüz başlı engerek senin bağırsaklarını parçalayacak, Tartessos'un mürenleri ciğerlerini deşecek ve Gorgonlar işkembenle birlikte husyelerini paralayacak! Hemen davranıp onları alıp getirmeye gidiyorum.
(Fırlayıp gider, kapıyı da arkasından kapatır)

KSANTHİAS *(Bu tehditler karşısında inildeyerek dizlerinin üstüne çökmüş olan Dionüsos'un yanına gider)* Hey, ne yaptın sen?

DİONÜSOS *(İnildeyerek)* Bir şey yaptım... Tanrı yardımcım olsun![68]

KSANTHİAS Ey rezillerin rezili! Hemen kalk oradan! Ya birisi seni bu vaziyette görürse!

DİONÜSOS Baygınlık geçiriyorum! Kalbimin üstüne bir sünger koy!

KSANTHİAS *(Aceleyle eşyaların arasından dev boyutlarda bir sünger çıkarır)* Al! Kendin koy! Senin kalbin nerede öyle? Ey tanrılar, senin kalbin orada mı?

DİONÜSOS *(Bir yandan temizlenirken)* Kalbim çok korktu da, alt bölgelerime kadar kaydı!

KSANTHİAS Zavallı korkak seni!

DİONÜSOS *(Ayağa kalkarken)* Ben mi? Niye korkak oluyormuşum ben? Senden sünger istedim ya, daha ne olsun? Başka biri olsa bunu öyle kolay kolay yapamazdı!

KSANTHİAS Ne yapardı peki?

DİONÜSOS Korkağın biri orada yatakalır şaşkın şaşkın etrafına bakınırdı. Oysa ben yeniden ayağa kalkmakla kalmadım, bir de altımı temizledim.

KSANTHİAS Aman ne kadar erkekçe, Poseidon hakkı için.

DİONÜSOS Bence de! Peki sen o gülünç küfürler ve tehditler sırasında korkmadın mı?

KSANTHİAS Zeus hakkı için, vız geldi tırıs gitti!

DİONÜSOS Pekâlâ, madem o kadar erkeksin ve de kararlısın, o zaman sen, ben ol! Madem korku nedir bilmiyorsun, al şu topuzu ve aslan postunu bakalım! Ben de senin hamalın olacağım!

KSANTHİAS Güzel... ver onları çabuk! Zaten senin dediklerini yapmaktan başka bir şey gelmiyor ki elimden. Bak bakalım, bu Herakles-Ksanthias senin gibi korkağın teki mi değil mi! *(Ksanthias yükünü yere atar ve aslan postunu ve topuzu sırtlanır)*

DİONÜSOS *(Onu incelerken)* Zeus hakkı için, Meliteli dolandırıcıya benzedin![69] Şu yükü ver bakalım bana!
(Ksanthias yükü yerden alır ve Dionüsos'a uzatır)

İkinci Sahne

Kapı yine açılır. Dionüsos, Ksanthias'ın arkasına saklanır. Ksanthias geleceği söylenen yeraltı canavarlarının beklentisiyle topuzu havaya kaldırır, ama kapı aralığında Persofone'nin baştan çıkarıcı güzellikteki hizmetçisi görünür.

HİZMETÇİ KIZ *(Ksanthias'a)* Ah sevgili Herakles, yine mi geldin? İçeri gelsene! Bak, tanrıça senin geldiğini duyar duymaz buğday ekmeği ve iki üç tencere bezelye lapası pişirdi. Koca bir öküz şişe geçirildi, kızarıyor. Ve tanrıça pasta çörek de yaptı. Bu nedenle hadi hemen gel içeri!

KSANTHİAS *(Yapmacıklı)* Çok naziksiniz, ama teşekkür ederim!

HİZMETÇİ KIZ Olmaz, Apollon hakkı için, seni yine öyle aç acına göndermem! Düşünsene, tavuk bile pişirdi, çıtır çıtır kızartmalar hazırladı, yanına da baldan tatlı bir şarap koydu! Bu nedenle, gel benimle içeri!

KSANTHİAS *(Daha önceki gibi)* Yok, çok teşekkür ederim!

HİZMETÇİ KIZ Seni budala seni! Hayatta bırakmam! Dinle bak, dünya güzeli bir kavalcıyla dansçı kızlar da var, iki ya da üç dansçı.

KSANTHİAS *(Rolden çıkar)* Ne, dansçı mı dedin?

HİZMETÇİ KIZ Hem de ne çıtır, tüyleri yeni alınmış![70] Hadi gel içeri! Aşçı balıkları ateşten indirmek üzereydi, masa da hazırlanmıştır.

KSANTHİAS *(Ateşli ateşli)* Güzel, o zaman önden git de dansçılara de ki[71]: Birazdan şahsen geleceğim!

(Hizmetçi Kız çapkınca gülerek içeri girer. Ksanthias gözden kayboluncaya kadar onu gözleriyle izler, sonra yine Dionüsos'a yönelir) Hey, evlat, peşimden gel, eşyaları da getir!

DİONÜSOS O kadar acele etme bakalım! Şaka olsun diye seni Herakles kılığına sokmamı ciddiye almak niyetinde değilsindir herhalde. Kes artık şu oyunu, Ksanthias! Hadi hemen sırtlan bakalım şu yükü!

KSANTHİAS Ne demek şimdi bu? Kendi ellerinle bana verdiğim şeyi şimdi geri almak niyetinde değilsindir herhalde!

DİONÜSOS Niyetli değilim, ama yapacağım! *(Aslan postuna yapışır)* Çıkar şu postu!

KSANTHİAS *(Öfkeyle)* Şuna da bakın yahu! Seni tanrılara havale ediyorum.

DİONÜSOS Hangi tanrılara? Fani ve köle olduğunu unutarak kendini Alkmene'nin oğlu sanman doğrusu pek budalaca.

KSANTHİAS *(Aslan postunu ve topuzu ona geri verir, yükü yine sırtlanırken)* Peki, öyle olsun! Al hepsini geri! Yarın öbür gün yine işin düşer senin bana, tanrı isterse!

KORO *(Alayla Dionüsos'a)*

Doğrusu, yakışır bütün bunlar,
Sürüyle deniz savaşına katılan,
Dalgaların yalamadığı
Güverteyi hemencecik arayıp bulan,
Ve belirli bir duruş alıp da
Resim gibi hiç kıpırdamadan durmayan
Akıllı ve de anlayışlı bir adama.
Evet, kazı yanmadan çeviren adam
Rüzgâr nereden esiyorsa orada durur,
Tıpkı Theramenes gibi.[72]

DİONÜSOS *(Alayı anlamadığı için söylenen sözler hoşuna gitmiştir)* Öyle vallahi! Ksanthias gibi bir köle hasırların üzerinde kaykılıp dansçılardan birini öperken, benim ona oturak uzatmam ve gözlerim yerinden uğra-

yarak bütün olup biteni seyreylemem çok gülünç olmaz mı yani? Ne için gözdür o, ve bunu fark ettiği anda ağzımın ortasına bir yumruk indirip dişlerimi dökmesi olacak şey mi yani?

Üçüncü Sahne

BİRİNCİ HANCI KADIN *(Soldaki evden çıkar)* Plathane, Plathane, hele bir dışarı gel! O zamanlar bizim buraya gelen ve onaltı buğday ekmeğini midesine indiren o herif yine gelmiş!

İKİNCİ HANCI KADIN *(Kapıda belirir)* Zeus hakkı için, ta kendisi!

KSANTHİAS *(Hınzırca)* Şimdi yandı işte!

BİRİNCİ HANCI KADIN Ayrıca yirmi parça haşlanmış eti, hem de porsiyonu yarım Obolos'tan!

KSANTHİAS İşte şimdi başına gelecek var!

BİRİNCİ HANCI KADIN Ve bir dolu sarımsağı!

DİONÜSOS Kadın, saçma sapan konuşma! Senin ağzından çıkanı kulağır duyuyor mu?

BİRİNCİ HANCI KADIN Böyle şık ayakkabılar giydin diye seni tanımayacağımı mı sandın? Ama dur, daha çuval dolusu tuzlanmış balıktan[73] söz etmedim bile!

İKİNCİ HANCI KADIN Zeus hakkı için, ya herifin sepetleriyle birlikte löp löp yuttuğu taze peynirler?!

BİRİNCİ HANCI KADIN Üstelik sıra hesabı çıkarmaya geldiğinde gözlerini ağarta ağarta böğürmeye başlamıştı...

KSANTHİAS *(Sözünü keser)* Tam o'nluk hareket, her yerde yapar bunu!

BİRİNCİ HANCI KADIN ...ve de silahını çekmişti, ki aklının başında olmadığına inandırsın beni!

İKİNCİ HANCI KADIN Ya, ya, zavallı kadıncağız!

BİRİNCİ HANCI KADIN Biz ikimiz korkudan koşup tavan arasına saklanmıştık. Ya o ne yaptı? Fırladığı gibi kaçtı gitti, üstelik hasırlarımızdan birini de götürdü!

KSANTHİAS Bu da tam o'nluk bir hareket!

BİRİNCİ HANCI KADIN Şimdi olacakları seyret sen! *(İkinci Hancı Kadın'a)* Koş da avukatım Kleon'u çağır, gelsin...[75]

İKİNCİ HANCI KADIN *(Birinciye)* Sen de benimkini, Hyperbolos'u çağır, tabii yakalayabilirsen!

BİRİNCİ HANCI KADIN ...ki şunu iyice bir benzetelim! *(Yumruğuyla tehdit eder)* Lanet olasıca obur seni, elime bir taş geçirip yemeklerimi öğüten o dişlerini kırmayı ne çok isterdim!

İKİNCİ HANCI KADIN Ben de seni Bararhron'a[76] atmayı ne çok isterdim!

BİRİNCİ HANCI KADIN Ben de elime bir bıçak geçirip domuz işkembelerimi ziftlenen gırtlağını kesmeyi ne çok isterdim!

İKİNCİ HANCI KADIN Şimdi Kleon'u çağırmaya gidiyorum. Bu herifi hemen mahkemeye götürsün de yediklerini işkembesinden iplik gibi çekip çıkarsın!
(İkisi çıkarlar)

DİONÜSOS *(Kibarca)* Sevgili Ksanthias'ı sevmiyorsam şeytan götürsün beni!

KSANTHİAS *(Soğuk)* Biliyorum, biliyorum. Hiç zahmet etme! Bir daha asla Herakles olmam!

DİONÜSOS Ay, öyle söyleme, Ksantiascığım benim!

KSANTHİAS *(Dionüsos'u taklit eder)* Fani ve köle olduğumu unutarak kendimi Alkmene'nin oğlu sanmam doğrusu pek budalaca.

DİONÜSOS Evet, biliyorum, bana kızgınsın, haklısın da. İstersen beni patakla, sesimi çıkarmam. Elbiseleri senden bir daha alacak olursam, ben de, karım da, çocuklarım

da, gözleri çapaklı Arkedemos da kahrolalım, e mi?[77]

KSANTHİAS Tamam inandım, bu şartlar altında kabul ediyorum.

(Herakles giysileri ve yük bir kez daha aralarında el değiştirir)

Dördüncü Sahne

KORO *(Ksanthias'a)*

Daha önce giymiş olduğun urbayı
Yine giydiğine göre
Yerine geçtiğin tanrıyı
Göz önünde bulundurarak
Yeniden gençleşivermek
Ve de muhteşem bakışlara sahip olmak
Senin elinde artık.
Ama rolünden çıkarsan
Ve de korkaklık gösterecek olursan
Gelmez elden bir şey, o zaman
Yükü yine sırtlanmak zorunda kalırsın!

KSANTHİAS Nasihatiniz, dostlarım, hiç de fena değil. Ben de aynı şeyi düşünüyordum. Ayrıca işine geldiği anda urbayı benden geri alacağına adım gibi eminim. Ama fark etmez, cesur olacağım ve sulandırılmamış sirke kadar keskin bakacağım. Sanırım, beklenen an geldi, kapı gıcırtısı duyuyorum.

Beşinci Sahne

Kapı açılır. Aiakos iki iri yarı köleyle görünür

AİAKOS *(Yanındakilere, Ksanthias'ı işaret ederek)* Çabuk, yakalayın şu köpek hırsızını, cezasını çeksin! Haydi, bitirin şu işi!

DİONÜSOS *(Ksanthias'ı taklit ederek)* İşte şimdi başına gelecek var!

KSANTHİAS *(Aiakos'un kölelerinden sakınarak)* Şeytan götürsün sizi! Yaklaşmayın bana!

AİAKOS Ne, bir de karşı mı geliyorsun? *(Eve seslenir)* Ditylas, Skeblyas, Pardokas... buraya gelin ve şunu işini bitirin!

(Üç köle daha çıkar ve Ksanthias'ın üstüne yürürler)

DİONÜSOS *(Aiakos'a yapmacıklı)* Bu adam başkasının malını mülkünü çaldı, ama onu siz dövüyorsunuz, ayıp olmuyor mu?

AİAKOS Ne ayıbı, şahane oluyor, şahane!

DİONÜSOS Yazık günahtır yahu!

KSANTHİAS Zeus hakkı için, hayatım boyunca bir kere olsun buraya geldiysem ve senin bir çöpünü çaldıysam şurada can vereyim. Sana çok iyi bir teklifim var. *(Dionüsos'u işaret eder)* Şu kölemi al ve işkenceyle sorguya çek![78] Eğer haksız olduğumu kanıtlarsan, o zaman öldür beni!

AİAKOS Peki ona ne yapayım?

KSANTHİAS Ne istersen! İster falakaya yatır, ister bir yere as, ister çiğne, ister derisini yüz, ister uzuvlarını kopar, ister burnunun içine sirke dök, ister göbeğine sıcak tuğlalar koy, canın ne isterse onu yap...körpe bağ pırasalarıyla vurma yeter![79]

AIAIKOS Tamam, ve neme lazım herife bir zarar veririm diye de tazminat hazırda duruyor.

KSANTHİAS Hiç gerek yok! Onu böylece işkenceye götürebilirsin!

AİAKOS Hayır, onu hemen burada sorgulayacağım, ifadesini senin yüzüne yüzüne versin! *(Dionüsos'a)* Haydi, indir yükünü, sakın numara yapayım deme!

DİONÜSOS *(Vakarla)* Bana, bir tanrıya işkence yapmaktan

men ederim sizi! Yoksa sonuçlarına katlanırsın!

AİAKOS Ne demek istiyorsun sen?

DİONÜSOS Ben bir tanrıyım, Dionüsos, Zeus'un oğlu... *(Ksanthias'ı işaret eder)* ama o kölenin teki!

AİAKOS *(Ksanthias'a)* Duydun mu?

KSANTHİAS Evet! Tam da bu nedenle daha çok dayak yemeli, çünkü eğer gerçekten tanrıysa, zaten acı duymayacaktır.

DİONÜSOS *(Ksanthias'a)* Pekâlâ... sen madem, ben de bir tanrıyım diyorsun, o zaman benim yiyeceğim dayağı senin de yemen gerekmez mi?

KSANTHİAS *(Kısa bir süre düşündükten sonra)* Doğru söylüyor! İkimizden kim ilk önce ağlar ya da acı duyarsa, o zaman bil ki o tanrı değildir.

AİAKOS *(Ksanthias'a)* Sahiden de namuslu adammışsın. Adalet senin için her şeyden önce geliyor. *(Her ikisine)* Haydi soyunun bakalım!

(Soyunurlar)

KSANTHİAS İşkenceyi nasıl adil bir biçimde yapacaksın?

AİAKOS Çok basit! Sırayla bir sana, bir ona vuracağım.

KSANTHİAS Harika! Bak bakalım, hiç kıpırdayacağım mı?

AİAKOS *(Vurur)* İşte ilki.

KSANTHİAS Zeus hakkı için, olamaz!

AİAKOS Bana da öyle geldi. O zaman ötekinin yanına gideyim ve ona bir tane yapıştırayım! *(Dionüsos'a vurur)*

DİONÜSOS E, haydi bekliyorum ama!

AİAKOS Vurdum ya işte!

DİONÜSOS Peki nasıl oldu da gıkım bile çıkmadı?

AİAKOS Ben de bilmiyorum. *(Ksanthias'a yönelir)* Şunu bir daha deneyeyim.

KSANTHİAS Hadi ama, vuracak mısın, vurmayacak mısın? *(Aiaikos olanca gücüyle vurur)* Vay! Vay! Vay!

AİAKOS Ne o, acıdı mı yoksa?

KSANTHİAS Zeus hakkı için, hayır! Diomeia'daki Herakles şenlikleri[80] acaba ne zaman başlayacak diye düşünüyordum da!

AİAKOS Adamda tanrı kalıbı var! Şimdi yine ötekinde sıra! *(Dionüsos'a okkalı bir darbe indirir)*

DİONÜSOS Ay! Ay! Ay!

AİAKOS Ne oldu?

DİONÜSOS Süvarileri görüyorum!

AIAIKOS Anladık da niye ağlıyorsun?

DİONÜSOS Yakınlarda soğan olsa gerek.

AİAKOS Başkaca bir derdin yok mu yani?

DİONÜSOS Yooo...

AİAKOS Öyleyse sıra tekrar ötekinde! *(Ksanthias'a vurur)*

KSANTHİAS Amanın!

AİAKOS Ne oldu?

KSANTHİAS *(Ayağını uzatır)* Şu dikeni çıkarsana!

AİAKOS Tuhaf! Sıra tekrar ötekinde! *(Dionüsos'a vurur)*

DİONÜSOS Apollon! Ey Delos ve Putho'ya hükmeden!

KSANTHİAS *(Sevinçle)* Canı acıdı. Duydun mu?

DİONÜSOS Hiç bile! Aklıma Hipponaks'tan bir mısra geldi de...

KSANTHİAS *(Aiakos'a)* Sen de hiçbir şey beceremiyorsun yahu! Bir de öteki tarafa vursana!

AİAKOS Zeus hakkı için, haklısın! *(Dionüsos'a)* Göbeğini aç bakayım!

DİONÜSOS *(Göbeğine bir darbe yedikten sonra)* Poseidon!

KSANTHİAS *(Zaferle)* Hah, bu okkalı oldu işte!

DİONÜSOS *(Kendi kendine mırıldanır)*

Sen ki Ege'nin kıyılarında
Masmavi dalgalarla
Denizlerin dibinde...[83]

AİAKOS *(Umarsız)* Demeter hakkı için, hanginizin tanrı

olduğunu hâlâ anlayamadım. İçeri gelin! Efendim ve Persefone kesin anlayacaktır. Ne de olsa onlar da birer tanrı!

DİONÜSOS Çok doğru! Bu, bir araba dolusu sopa yemeden önce aklına gelseydi daha iyi olurdu tabii.

Altıncı Sahne

KORO

Ey musa, kutsal halaya katıl,
Türküme güç kat, ki dinleyenlerin kalbini kazansın!
Bilgin insanların göz alabildiğine oturduğu
Şu kalabalık sıralara bak,
O insanların hepsi
Kavgacı dudaklarında,
Barbar dallara konmuş Trakya kırlangıçlarının
İğrenç gevezeliklerinin eksik olmadığı
Kleofon'dan[84] çok daha fazla şan şöhret düşkünüdür.
Oylar eşit çıkmış bile olsa
Mahvoldum ben diyen
Kasvetli şarkıları kulak tırmalıyor.

KORO BAŞI[85] Kutsal koroya yakışır şehre yararlı olan şeyleri öğütlemek ve bildirmek. İlk olarak bize öyle geliyor ki, bütün yurttaşları yeniden adalet karşısında eşit kılmak ve onların korkularına bir son vermek hayırlı bir iş olur. İsterse aralarında Frünikos'un hile ve desiselerine kapılmış, bir hata yapmış olanlar bulunsun... o zamanlar yanlış yola sapmış olanların hepsine nedenlerini ortaya koyma ve eski hatalarını düzeltme şansı verilmelidir. İkinci olarak şehirde yurttaşlık haklarından mahrum bırakılmış hiç kimse kalmamalıdır[86]. Tek bir deniz savaşında savaşmış bütün kölelerin sorgusuz sualsiz Plataialı olmaları ve özgür beyler gibi

kurum kurum dolaşmaları ayıp bir iş olurdu. Bu yapılsaydı doğru olmazdı demek istemiyorum, hatta kesinlikle yapılmasından yanayım; bu hususta nihayet bir kere olsun makul ve uzak görüşlü olduğunuzu kanıtladınız. Ama şimdi sizden rica ediyorum ve tıpkı babaları gibi[87] kendileri de birçok kereler sizlerle birlikte deniz savaşına katılmış ve sizlerin akrabaları olanları, bir kerelik bu hatalarından ötürü affedin. Öfkenize biraz hâkim olun, sizler makul insanlarsınızdır! Denizde yanımızda olanların hepsini kardeş, eşit haklara sahip kişiler ve yurttaşlar olarak yanımıza çağırmalıyız! Bu konuda burnumuz büyük davranırsak ve fazlasıyla şişinirsek, üstelik de bunu şehrimiz tehlike altındayken yaparsak, gün gelir ne kadar aldandığımız çıkar ortaya.

KORO

Pek yakında acınacak pek acınacak duruma düşecek olan
Bir adamın hayatından ve tarzından
Kendime bir ders çıkaracak olursam[88]
Şu maymun kılıklı, sırtımızdan geçinen bodur
Kleigenes'in[89],
Hileli küllü suyu, hileli küllü toprağı en iyi tanıyan
O melun hamamcının, varlığıyla bizi uzun bir süre daha
Mutlu etmeye devam etmeyeceği bellidir.
Evet, kendisi bunu çok iyi bilmekte ve bu nedenle
Barışı ötelemektedir, geceleyin, eve sarhoş ve
Sopasız geldiği zaman, haydutlar giysilerini
Çekip almasınlar diye de yapmaktadır bunu.

KORO BAŞI[90] Bazen bana öyle geliyor ki, şehrimizdeki iyi ve namuslu yurttaşların hali, eski değerli paramızla yeni altın mangırlar arasındaki ilişkiye benziyor[91]. O eski para da sahte değildi ve kuşkusuz olup olabilecek en iyi paraydı ve hem Yunanlılar hem de Barbarlar nezdinde değerli olan ve yüksek ayarlı yegâne paraydı.

Oysa şimdi onu reddediyoruz ve daha dün kesilen kötü, bakırdan mangırları kullanmayı tercih ediyoruz. İşte yurttaşların durumu da aynı. Asil ve zeki adamlar olarak bildiklerimizin hepsini, hak sever, namuslu ve becerikli olanları ve güreş okullarından yetişmiş, rakstan ve müzikten anlayanların hepsini ayaklar altına alıyoruz; nerede bakırdan yapılmış, nerede yabancı, kalpazan, daha şehre geleli üç gün olmuş da şehirde günah keçisi bile olamayacak[92] ne idüğü belirsiz var, şimdi onlar iş başında. Hayır, ey deliler[93] artık bu durumu değiştirin! En iyilere yüzünüzü dönün, sizin en iyilerinize! Böylelikle başarılı olursanız iyi bir nedene oturmuş olur başarınız. Eğer başaramazsanız, işler gerçekten ters giderse, en azından aklı başında insanlar, sonunda idam edildiğiniz ağacın en azından soylu bir ağaç olduğunu söyleyeceklerdir!

ÜÇÜNCÜ PERDE

Birinci Sahne

Aiakos ve yine bilindik kıyafetlerini giymiş olan Ksanthias, samimi bir biçimde sohbet ederek kapının önüne çıkarlar.

AİAKOS Ya, Kurtarıcı Zeus[94] hakkı için, senin efendin amma da asil adammış!

KSANTHİAS Nasıl olmasın ki? Kafasında şarap, karı ve türküden başka bir şey yok.

AİAKOS Köleyken efendilik tasladığın ortaya çıktığı halde seni pataklamadı!

KSANTHİAS Onu biraz zor yapardı!

AİAKOS *(Hayranlıkla)* Bunu gerçek bir köle gibi küstahça söyledin... tıpkı benim de her zaman seve seve yaptığım gibi.

KSANTHİAS Seve seve mi? Anlatsana!

AİAKOS Dahası da var! Efendim'e gizli gizli sayıp sövdüğüm zamanlar kendimi yedi kat arşa yükselmiş gibi hissediyorum.

KSANTHİAS Değil mi ya; peki ya dayak yedikten sonra kaçarken kendi kendine homurdanmayı?

AİAKOS Onu yapmasını da çok severim.

KSANTHİAS Değil mi ya; ya her şeye burnunu sokmayı?

AİAKOS Ondan daha çok sevdiğim bir şey yok!

KSANTHİAS Koruyucu Zeus hakkı için... ya efendiler kendi aralarında konuşurlarken şöyle kulak kabartmayı?

AİAKOS Onun delisiyim!

KSANTHİAS Değil mi ya; ve duyduklarını hemen sokağa

taşımayı?

AİAKOS Bir de soruyor musun? Zeus hakkı için, onu yapabildiğim zaman bendime sığmaz taşarım!

KSANTHİAS Foibos Apollon![95] *(Ona elini uzatır)* Elden gel! İzin ver seni bir öpeyim, sen de beni öp! *(Kucaklaşırlar ve öpüşürler. Evin içinden kavga gürültüsü duyulur)* Ama omuzdaşımız Zeus hakkı için söylesene bana, içerdeki bu gürültü ve bağırış ve küfürleşme de nesi?

AİAKOS Aiskhülos ve Euripides!

KSANTHİAS Yaaa...

AİAKOS Zor, çok zor bir konu var ortada... ölüler için çok anlamlı ve heyecan vesilesi bir konu!

KSANTHİAS Neymiş?

AİAKOS Burada şöyle bir yasa var: Bütün anlamlı ve önemli ve edepli sanatçılar arasında, kim arkadaşları arasında en iyisiyse Prütaneion'da[96] bedava yemek yemek hakkını kazanır ve Pluton'un yanı başında şeref mevkiinde oturur...

KSANTHİAS Yaa...

AİAKOS ... ta ki sanattan daha iyi anlayan biri gelinceye kadar... o zaman yerini ona bırakmak zorundadır.

KSANTHİAS Peki ama bu iş Aiskhülos'u neden bu kadar endişelendiriyor?[97]

AİAKOS O tragedya şairlerinin şeref mevkiinde oturuyordu, çünkü bu alanda en iyisiydi.

KSANTHİAS Peki ya şimdi?

AİAKOS Euripides buraya geldiği gibi yankesicilere, baba katillerine ve hırsızlara, ki burada onlardan sürüyle mevcut, bir gösteri yaptı; onlar da Euripides'in oyunlarını, numaralarını ve saçmalıklarını duyar duymaz kendilerinden geçtiler ve onun olağanüstü bir dâhi olduğuna hükmettiler. O zaman Euripides de böbürlendi ve Aiskhülos'un tahtına göz dikti.

KSANTHİAS Peki onu taşlamadılar mı?

AİAKOS Tam tersine! Kitle bağırıp çağırdı ve ikisinden hangisinin daha büyük sanatçı olduğuna karar verilmesini istedi.

KSANTHİAS Hangi kitle... sahtekârlar kitlesi mi?

AİAKOS Elbette... duvarlar sarsıldı vallahi!

KSANTHİAS Peki ama Aiskhülos'un tarafını tutan yok muydu?

AİAKOS *(Omuzlarını silker)* Daha iyi olanlar her zaman azınlıktadır, *(Seyircileri gösterir)* tıpkı şunlar gibi!

KSANTHİAS Peki Pluton ne yapmak niyetinde?

AİAKOS Hemen her ikisinin karşı karşıya geleceği ve sanatları hakkında bir karara varılacağı bir yarışma düzenlemek niyetinde.

KSANTHİAS Peki nasıl oluyor da Sofokles de şeref mevkiine göz dikmiyor?

AİAKOS Hiç yeltenmedi bile! Buraya aramıza indiği zaman Aiskhülos'a bir öpücük verdi, bunun üzerine Aiskhülos kenara çekildi ve koltuğunda ona da yer açtı. Ama şimdi, tıpkı Kleidemines'in pek güzel ifade ettiği gibi[98], yedekte durmak istiyormuş ve eğer Aiskhülos galip gelecek olursa oturduğu yerde oturmaya devam edecekmiş. Aksi halde sanat kavgasını, yani Euripides'le olan kavgayı, bizzat kendisi yürütecekmiş.

KSANTHİAS Bu yarışma gerçekten de yapılacak mı?

AİAKOS Tabii, birazdan başlayacak ve burada, tam bu noktada nefes kesici bir oyun oynanacak! Sanat gramı gramına tartılacak....

KSANTHİAS Nasıl? Tragedyayı kasap tartısına mı koyacaklar?

AİAKOS ...ve mısra ölçerler, cetveller ve biçim kalıpları getirtilecek...

KSANTHİAS Ne yani, burada tuğla mı yapılacak?

AİAKOS ...ve pergeller ve çiviler. Çünkü Euripides, kendisinin dediğine göre, bütün tragedyaları dize be dize imceleyecekmiş.

KSANTHİAS Aiskhülos'un çok ağrına gitmiştir bence.

AİAKOS Şu anda önüne eğilmiş gözlerini yere dikmiş öylece oturuyor.

KSANTHİAS Peki hakem kim olacak?

AİAKOS İşin asıl zor kısmı buydu zaten. Çünkü ikisinin de saptadığı üzre buralarda uzman sıkıntısı var. Aiskhülos, Atinalılar'a razı olmadı...

KSANTHİAS Aralarında çok sayıda hırsız olduğunu bildiği içindir!

AİAKOS ...ötekileri ise, şairler hakkında bir hükme varmak için fazla aptal buldu. Böylece senin efendini görevlendirdiler, çünkü sanattan anlıyor. Haydi artık içeri girelim. Efendiler heyecanlandıklarında, elleri çok çalışır.

(Çıkarlar)

İkinci Sahne

KORO

Gerçekten, yüreğindeki hırslı,
Ele avuca sığmaz çocuk hiddetlenecek
Görünce rakibinin
İnce oyalı konuşmalar için dişlerini bilediğini,
Ve korkunç bir öfke içersinde
Gözlerini döndürecek.
Tulgaların sorguçlarını sallayan kavgada
At yelesine benzer sözcükler
Ve kamayı andıran sivrilikler
İnce ince kesilmiş el işleri konacak ortaya,

Rakip, yüce duygulara sahip olanın
Soğukkanlı söz şatafatı üzerinden kavga aradığında.
Ensesinde kaskatı duran
Gür mü gür yelesini sallayarak
Ve kaşlarını çatarak
Kükreyecek
Yonga gibi yontulmuş sözcükler savurarak
Yaman bir dev soluğuyla.
Sonra berikinin,
Olağanüstü dizelerin hazır cevap mümeyyizinin
Sivri dili kıvrılacak ve ağzının kenarında
Beliren küstah alaycı bir kıvrımla
Ciğerlerin hayli zahmetine mal olan
Sözcükleri hiçe indirecek.[99]

DÖRDÜNCÜ PERDE

Birinci Sahne

Kapıdan Dionüsos, Aiskhülos ve Euripides çıkarlar.

EURIPIDES *(Dionüsos'a)* Şeref mevkiindeki hakkımdan vazgeçmem. Hiç boşuna zahmet etme! Ben sanatta ondan üstünüm diyorum.

DİONÜSOS *(Aiskhülos'a)* Neden susuyorsun Aiskhülos? Söylediklerini duymadın mı?
(Aiskhülos cevap vermez)

EURIPIDES Kendisi önce ciddi tavırlar takınacak ve hiçbir şey söylemeyecektir. Tragedyalarında da hep öyle yapmadı mı zaten, palavracı şey!

DİONÜSOS *(Korkarak)* Bu ne cüret; böyle büyük laflar etmesene!

EURIPIDES Onu iyi tanırım; ne mal olduğunu bilirim şu balta girmemiş orman şairinin, yularsız, zapta rapta gelmez, çenesi düşük, şatafatlı sözcükler demeti uydurukçusunun!

AİSKHÜLOS *(Birden bağırmaya başlar)*
Beyeh köylü tanrıçanınoğlu
Bunu sen mi söylüyorsun bana, seni laklakiyatçı, dilenciler şairi, çul yamacısı seni?[100] Bunu pahalıya ödeyeceksin!

DİONÜSOS Aiskhülos sus!
Yüreğini öfkenin ateşiyle tututurma![101]

AİSKHÜLOS Bırak beni, böylesine kurumlanan şu topallar şairinin[102] aslında kim olduğunu söylemeden susmam!

DİONÜSOS Siyah bir kuzu, evlatlarım, siyah bir kuzu getirin buraya, yoksa neredeyse kasırga kopacak.[103]

AİSKHÜLOS *(Euripides'e, öfkeyle bakarak)* Behey Girit monodileri[104] derleyen ve sapıkça ilişkileri[105] sanatın içine kakıştıran...

DİONÜSOS Yeter! Kendine gel pek sayın Aiskhülos! Ama sen, zavallı Euripides, aklın varsa, kendini doludan koru, yoksa öfkesinden dolu tanesi gibi sözcüklerle kafanı yaracak senin, öyle ki "Telefos"[106] şakaklarından akıp gidecek! Sana gelince Aiskhülos, sakin sakin eleştir, bu kadar öfkelenmene gerek yok ve onun eleştirilerine de kulak ver! Şairlerin zerzevatçılar gibi küfretmeleri yakışık almaz. Sen meşe odunu gibi alevleniveriyorsun hemen!

EURIPIDES Ben hazırım; eğer kendisi öyle istiyorsa, ısırmaya ve diyaloglarımın ve koro parçalarımın, hatta Peleus'un, Aialos'un ve Meleagros'un, hatta hatta Telefos'un bile ısırılmasına hazırım!

DİONÜSOS Sen ne yapmayı tasarlıyorsun Aiskhülos?

AİSKHÜLOS Benim burada tartışmak gibi bir niyetim yok, çünkü şartlar eşit değil.

DİONÜSOS Neden?

AİSKHÜLOS Çünkü şiirlerim benimle birlikte ölmedi. Ama onunkiler öldü gitti; bu nedenle konuşacak bol bol malzemesi var. Ama madem ki sen bu işin yapılmasını doğru buluyorsun, o zaman ben de kabul ediyorum.

DİONÜSOS Tamam o zaman! *(Pluton'un hizmetkârlarına)* Buhur ve ateş getirin buraya! Bu işler başlamadan, bu yarışta doğru karar verebilmek için dua etmek istiyorum. *(Koro'ya)* Siz de bu arada musalara bir şarkı okuyun.
(Hizmetkârlar içinde ateş bulunan bir tas ve buhurdanlık getirirler. Dionüsos sessizce dua ederken koro şarkı söyler)

KORO

Ey Zeus'un kızları, bakireler, kutsal dokuz kız,
Ey musalar, siz ki zorlu oyunlarla kavgaya
tutuştuklarında
Özlü sözler söyleyen şairlerin
Akıllı yaman fikirlerini yükseklerden inceleyebilirsiniz!
Gelin ve safi çene olan bu iki ağzın
Hem güçlü hem de ateşli konuşma yeteneği olduğunu
görün
Çünkü birazdan fikir inceliğinin tahtı uğruna bir kavga
başlayacak.

İkinci Sahne

DİONÜSOS *(Aiskhülos ve Euripides'e)* Sizler de dizelerinizi okumadan önce dua edin!

AİSKHÜLOS *(Buhur çekirdeklerini ateşe atarak)* Ey Demeter, sen ki zekâmı besleyensin, şimdi senin takdisine layık olmama izin ver!

DİONÜSOS *(Euripides'e)* Sen de buhur al ve alevlere serp!

EURIPIDES Yok, sağ ol! Benim dua ettiğim tanrılar başka.

DİONÜSOS Senin kendine özgü, başka çeşit tanrıların mı var?

EURIPIDES Evet, öyle.

DİONÜSOS Madem öyle, sen de kendi özel tanrılarına dua et!

EURIPIDES *(Büyük hareketlerle)*

Ey gök kubbe, besin kaynağım benim,
Sen ki benim dilimi döndürürsün,
Ve sen ey de h a m , benzersiz
Koku alma yeteneğiyle burun deliklerim
Sözlerimin fırtına gibi esmesine
Yardımcı olun!

KORO

Merakla bekliyoruz duymayı
Her iki akıllı adamın
Kendi sözcüklerinin zırhıyla
Savaş yollarında nasıl hareket edeceklerini.
Hiddetle alay ediyor dilleri,
Cüret kaplıyor yüreklerini
Ve zekâları pek hızlı işliyor.
Bu yüzden birinin
Latifeli ve incelikli konuşması,
Diğerinin sözcükleri köküyle sökmesi
Ve bir kasırga gibi eserek
Rakibinin oyun alanını talan etmesi bekleniyor.

KORO BAŞI[107]

Artık gecikmeden başlayın,
Ama olabildiğince nazik olun;
Rakibinizle alay etmeyin,
Onu herkes yapabilir!

EURIPIDES Kendimden ve sanat değerimden en son olarak söz edeceğim. Öncelikle burada onun ne yaman bir palavracı ve ne sahtekâr olduğunu, seyircisini nasıl kandırdığını kanıtlamak isterim. O seyirci de Früni-kos'tan[108] eğitim aldığına göre buna müsait ahmaklardan oluşuyor. Kısacası, kendisi sıradan birilerini, bir Akilleus'u ya da bir Niobe'yi öyle hiç konuşmadan oturur bir halde sahneye getirmiştir. Yüzleri bile gözükmez, hepsi çıt çıkarmayan dekor parçalarından ibarettir.[109]

DİONÜSOS Gerçekten de öyledir!

EURIPIDES Koro kendinden geçmişçesine sağa sola gider ve dört türküyü tek nefeste okur, ama baş roller... onlar hiçbir şey söylemezler.

DİONÜSOS Ama ben onların bu sessizliğinden çok mem-

nundum. En az şu andaki gevezelikler kadar eğleniyordum.

EURIPIDES O zaman sersemin biriymişsin... hani bilesin diye söylüyorum!

DİONÜSOS Bana da öyle geliyor şimdi. Peki ama neden yapıyordu bunu acaba?

EURIPIDES Etki uyandırmak için. Seyirci orada oturacak ve Niobe ağzını açsın da bir şey söylesin diye merak içinde bekleyecek... ama nerde! Oyunda aynı biçimde sürüp gider.

DİONÜSOS Vay açıkgöz vay! Nasıl da kandırmış beni! *(Aiskhülos'a)* Niye durmadan elini ayağını ve de ağzını burnunu oynatıyorsun?

EURIPIDES Ben doğruları söylüyorum da ondan! Derken bizleri böyle aptal yerine koyduktan ve oyunun yarısı geride kaldıktan sonra bir düzine saçma sapan söz söylenir, bu arada kaşlar çatık, alınlar kırışıktır... ama seyirci tek kelime bile anlamaz.

AİSKHÜLOS *(İnler)* Ah zavallı ben!

DİONÜSOS *(Aiskhülos'a)* Sus!

EURIPIDES *(Devamla)* Bir kişi bile tek kelime anlamaz!

DİONÜSOS *(Aiskhülos'a)* Dişlerini gıcırdatma öyle!

EURIPIDES Anlatır da anlatır artık Skamander'i, derin uçurumları, bilmem ne kalkanlarının üzerindeki kartalçaylak kabartmalarını... anlaşılır cinsten olmayan bir sürü şatafatlı söz![110]

DİONÜSOS Tanrılar hakkı için, öyle!
Hatta bütün bir gece uykusuz kalmışlığım vardır,[111]
şu kırmızlı sarılı athorozunun[112] ne menem bir kuş olduğunu bulmak için.

AİSKHÜLOS Ey cahil, o gemilerin baş tarafını süsleyen bir alameti farikaydı![113]

DİONÜSOS Bense onu Filoksenos'un oğlu Erükis[114] sanmıştım!

EURIPIDES Bir tragedyaya horoz sokmak yakışık alıyor mu yani şimdi?

AİSKHÜLOS Ya sen, uğursuz herif, sen neler soktun oraya?

EURIPIDES En azından senin gibi, acem halılarının üstünde rastlanan cinsten athorozları ve keçigeyikleri sokmadım. Hayır, şişmiş ve hantallaşmış haldeki sanatı senden devralır almaz ilk işim onu sıkı bir perhize sokmak oldu. Hafif kısa mısralarla, hoş gevezeliklerle ve bitki çaylarıyla, basma kalıp kitapların süzme kaynama sularıyla fazlalıklarından kurtardım. Ondan sonra, içine biraz Kefisofon katarak hazmı kolay şarkıcıklarla besledim onu. Ve son olarak, ne aklıma geliveren şeyleri gelişi güzel söyledim ne de önüme geleni karman çorman hale getirdim, aksine sahneye çıkan oyuncuya adam gibi dramın soyunu sopunu[116] söyleterek başlattım oyunu.

DİONÜSOS *(Kinayeli)* Senin soyunu sopunu söylemesinden daha iyi senin için!

EURIPIDES Ondan sonra bende daha ilk dizeden başlayarak öyle hiçbir şey yapmadan durmak diye bir şey söz konusu değildi. Kadın, köle, efendi, kız ve ihtiyar... hepsi söz söylerdi.

AİSKHÜLOS Bu cürümle ölümü hak etmedin mi yani?

EURIPIDES Apollon hakkı için, yaptığım gerçekten demokratik bir şeydi!

DİONÜSOS İyisi mi o konuyu açma![117] Sen o konuda konuşmasan daha iyi olur!

EURIPIDES Ondan sonra *(Seyircileri göstererek)* ben öğrettim onlara söz söylemeyi ...

AİSKHÜLOS *(Sözünü keser)* Kabul. Keşke yapamaz olaydın!

EURIPIDES ...ince kuralları kullanmayı, sözcükleri özenle eğip bükmeyi, kulak vermeyi, müşahede etmeyi, idrak etmeyi, lafı değiştirmeyi, tetikte olmayı ve her şeyi göz önünde bulundurmayı.

AİSKHÜLOS Kabul.

EURIPIDES Gündelik hayattan söz ettim, hepimizin yaptıklarından ettiklerinden. Böylece kendimi eleştirilere açtım, çünkü bu konuda herkesin söyleyecek bir şeyi vardı ve sanatım hakkında ileri geri konuşabilirlerdi. Ama ben berrak düşünmeyi bulandırmak bahasına boş laflar etmedim. Şu zilli Kyknosse'yi ve Memnone'yi[118] sahneye getirerek sinirleri ayaklandırmak da istemedim. Kimin benim, kimin onun öğrencisi olduğunu kolaylıkla anlarsın. Onunkiler, Phormisios ve Megainetos[119], şu sakallı piyade bozuntuları; benimkilerse, Kleitofon ve zarif Theramenes'ti.[120]

DİONÜSOS Theramenes mi? Uyanık ve becerikli biri. Başı dertte bile olsa, anında kendini kurtarır. Hepyekçi değil, düşeşçidir!

EURIPIDES İşte onlara böyle akıllıca şeyler öğrettim ben. Muhakeme ve mantık getirdim sanata, ve bu nedenle de onlar şimdi her şeyi kavrayabiliyorlar ve ayırt edebiliyorlar. Her şeyden önce evlerini eskisine göre çok daha iyi çekip çevirebiliyorlar ve sorunlar üzerine düşünebiliyorlar... feşmekanın durumu nedir, falanca şey nerede ve filanca şeyi kim aldı, gibisinden.

DİONÜSOS Doğru, tanrılar hakkı için! Artık her Atinalı eve girer girmez hemen soruşturmaya başlıyor: 'Çömlek nerede?' 'Balığın kafasını kim yedi?' 'Geçen yıl yaptırdığım çömlek artık hayatta değil!'[121] 'Dünkü sarımsak nerede ki?' 'Zeytinleri kim tırtıkladı?' Oysa eskiden öyle ağzı açık ayran budalası gibi kalakalıyorlar, koyun gibi bakakalıyorlardı.

KORO *(Aiskhülos'a)*

Durumu görüyorsun, yüce Ahilleus![122]
Bu nedenle konuş, ona ne karşılık vereceksin?
Dikkat et, öfkenin esiri olma,
Haddini aşayım deme!
Seni fena itham etti, ama sen
Sözü öfkeye devretme, ey soylu adam!
Yelkenlerini mayna et, onları
Rüzgâra bırak! Yavaş yavaş, ama
Kendinden emin manevralar yap,
Ta ki yumuşak, sabit rüzgâr seni sürükleyene dek.

KORO BAŞI[123]

Sen ki saygın sözcüklerden kuleler diken
Ve tragedya gevezeliklerini gerçek güzelliğe dönüştüren
İlk Hellensin...
Çekinme ve aç çeşmenin musluğunu!

AİSKHÜLOS Gerçi olup bitenlerden hiç hoşlanmıyorum, şunla tartışmak zorunda olduğum için çok öfkeleniyorum, ama benim için 'verecek cevap bulamıyor' dememeli. *(Euripides'e)* Söyle bakalım, bir şairin nesine hayranlık duyulur?

EURIPIDES Maharetine, öğretisine... ve de şehirlerde yaşayan insanları iyileştirmesine!

AİSKHÜLOS Eğer sen bunları yapmadıysan, tersine namuslu, doğru dürüst insanları kötü adamlara dönüştürdüysen, söyler misin bana, senin neye layık olduğunu?

DİONÜSOS Sormaya ne gerek var: ölüme!

AİSKHÜLOS *(Dionüsos'a)* Düşün bir defa, onları benden devralmadan önce o insanlar nasıldılar? Özü sözü bir insanlardı, şimdiki gibi sorumluluktan kaçan, ödlek, aklı havada, alçak, namussuz insanlar değillerdi. Olması gerektiği gibi mızraklarını, kılıçlarını kuşanmazlar mıydı, beyaz tuğlu miğferlerini, başlıklarını, dolak-

larını takmazlar mıydı? Yedi öküz gücünde[124] savaş ruhuyla yanıp tutuşmazlar mıydı?

EURIPIDES Başladı yine! Bunun bu silah merakı öldürecek beni!

DİONÜSOS *(Kızgın bir ifadeyle arkasını dönmüş olan Aiskhülos'a)* Peki onları bu kadar cesur kılmak için ne yaptın? Konuş, Aiskhülos, bu kadar inatçı ve küstah olma!

AİSKHÜLOS *(Üzerine basa basa)*
İçinden savaş tanrısını geçtiği
Bir oyun yazdım![125]

DİONÜSOS Hangisi?

AİSKHÜLOS Thebai'ye Karşı Yediler. O oyunu izleyen herkesin içini, savaşma arzusu kapladı.

DİONÜSOS İyi halt ettin! Böylece Tebaililer[126] cengâver kesildiler. Bunun için dayağı hak ettin zaten!

AİSKHÜLOS Ne fark eder... siz de savaşçı olmak için çaba harcayabilirdiniz, ama siz başka şeylerin peşindeydiniz. Sonra Persler'i getirdim sahneye. Bu yapıtta geçmişin namlı bir dönemini ortaya koydum ve size düşmanı her yerde yenmeyi öğrettim.

DİONÜSOS Evet, Dareios'un öldüğünü öğrenince Koro'nun *(Taklit eder)* hemen el çırpmaya ve 'aman, aman' diye bağırmaya başlaması çok hoşuma gitmişti.[127]

AİSKHÜLOS Şair dediğin böyle yapar! Şairler arasında gerçekten soylu olanların ne kadar yararlı olduklarına bir bak! Orfeus kutsal töreni ve adam öldürmemeyi öğretti; Musaios tedavi etme sanatını ve kehaneti; Hesiod tarımı, ekip biçmek için doğru zamanın hangisi olduğunu ve son olarak da tanrısal Homeros... savaş düzeni almayı, kahramanlık kavramını ve bir adamın nasıl silahlanacağını öğrettiği için saygınlık ve ün kazanmandıysa neyden kazandı?

DİONÜSOS Pantakles denen kara cahil için ne kadar çaba harcansa boşuna oldu tabii. Geçenlerde geçit alayına katılayım dedi de, önce tulgasını takıp sonra tuğunu üstüne iliştirmeye kalkışmasın mı?

AİSKHÜLOS Kendisinden çok daha namuslu bir sürü insandan daha başarılı oldu, tıpkı kahraman Lamakhos'da[128] olduğu gibi. Ben kendime onları örnek aldım ve kahramanlık mertebesine eren kimi örnekler koydum ortaya. Patroklos ve Teukos[129] gibi aslan yürekli adamlar. Böylece yurttaşları hücum borularını duyduklarında onlar gibi davranmaya teşvik etmek istedim. Buna karşılık Faidra ve Stheneboia[130] gibi fahişeleri, Zeus hakkı için, ben sahneye çıkarmadım. Hiç kimse benim âşık kadınları sahneye getirdiğimi söyleyemez.

EURIPIDES Afrodit'le aranın hiçbir zaman iyi olmamasına şaşmamak gerekir.

AİSKHÜLOS Olmasını da istemem zaten! Afrodit senin ve seninkilerin ensesinde boza pişirdi ve sonunda senin de hakkından geldi!

DİONÜSOS Zeus hakkı için, bu, doğru! *(Euripides'e)* Elin kadınları için yazdıklarını bizzat kendi bedeninde hissetmek zorunda kaldın![131]

EURIPIDES *(Aiskhülos'a)* Benim Stheneboilarım'ın ne zararı vardı ki?

AİSKHÜLOS Soylu kadınlara, soylu erkeklerin karılarına zehir içirdin, çünkü onlar Bellerofonların tarafından reddedilmekten ötürü utanç içinde kalmışlardı.

EURIPIDES Peki Faidra efsanesi eskiden beri yok muydu zaten? Onu ben mi icat ettim?

AİSKHÜLOS Tabii, vardı... ama şair kötü olanın üzerini örtmeli ve sahneye çıkarmamalı. Nasıl küçük çocuklar öğretmenler tarafından eğitilirse, daha olgun çağdaki-

ler de şair tarafından eğitilir. Başka yol yok... Biz yararlı ve iyi şeylerden söz etmeliyiz!

EURIPIDES Ama sen Lykabettoslar'dan ve Parnassoslar'dan[132] dem vurduğun zaman, bunun adı yarar ve iyilik mi oluyor? Basit, insanca bir sözcük daha iyi olurdu.[133]

AİSKHÜLOS Ey zavallı... yüce fikir ve idealler uygun sözcüklere büründürülmelidir. Kahramanların öte bir dil konuşması da doğaldır, onlar bizden daha resmi giyinirler zaten. Benim o kadar mükemmel bir biçimde başladığım şeyleri sen berbat ettin.

EURIPIDES Nedenmiş?

AİSKHÜLOS İlk olarak kraliçelerine çul giydirdin, seyircinin göz yaşı keselerini harekete geçirmek için.

EURIPIDES Bunun neresi kötü?

AİSKHÜLOS O yüzden hiçbir zengin yurttaş devlet için üç kürekli yaptırmak istemiyor artık. Üzerine çul geçirip çok yoksul olduğu için sızlanmayı tercih ediyor.

DİONÜSOS Ama o çulun altına, Demeter hakkı için, saf yünden fanila giyiyorlar! Ve bizleri sözleriyle kafesledikten sonra soluğu balık pazarında alıyorlar.

AİSKHÜLOS Bunun dışında onlara gevezeliği ve laf kalabalığını öğrettin. Böylece güreş okulları boşaldı, yeni yetmeler daha gevezeleştiler, ama buna karşılık kırılganlaştılar; üstlerine karşı gelmekte 'Parolos'un[134] tayfasının üstüne yok. O zamanlar, yani ben henüz hayattayken, tayfa dediğin yalnızca tayınından söz etmeyi ve 'hooo... hop hop' demeyi bilirdi.

DİONÜSOS Evet, Apollon hakkı için, ve de alt kattaki kürekçilerin yüzüne osurmayı, arkadaşlarının yüzüne pislik bulaştırmayı ve karada zaman zaman bir sivilin elbiselerini çalmayı bilirlerdi. Oysa şimdi kürek çekmek yerine cevap veriyorlar, sağa sola yalpalayıp duruyorlar.

AİSKHÜLOS Daha hangi kötülük gelmedi ki ondan? Çöpçatanları getirmedi mi sahneye? Ve tapınaklarda doğuran kadınları? Ayrıca öz kardeşleriyle ilişki kuran ve 'Bu hayat, hayat değil'[135] gibi laflar eden kadınları? Bunun üzerine şehrimiz durmadan aldatan küçük memurlarla ve dalkavuk soytarılarla doldu taştı... ama yarışlarda[136] artık kimse meşaleyi doğru düzgün taşıyamıyor, çünkü idmansız kaldılar.

DİONÜSOS Doğru. Geçenlerde Panatheniaia Bayramı'nda gülmekten kırıldım. Herifin biri kaplumbağa hızıyla geliyordu, burnu yerde, solgun suratlı, tombalak bir şey, en arkada kalmıştı. Keramikoslular kapının orada karnına, kaburgalarına, kalçalarına ve arkasına vurmaya başladılar. Çıplak elle bir-iki şaplak yiyen zavallı herif ne yaptı dersiniz? Korkudan osurdu, öyle ki meşale söndü, kendisi de sıvıştı.[137]

KORO

İş ciddiye bindi, kızıştı kavga,
Savaş doruğa yaklaşıyor,
Kolay değil doğru kararı vermek.

Biri doğrudan konunun üzerine giderken,
Diğeri ustaca manevra yapmasını
Ve hamleleri hızla savuşturmasını biliyor.

Ancak daha fazla yerinizde saymayın,
Çünkü düzen ve numara bolca mevcut:
Kavgada aklınıza ne gelirse

Çıkarın ağzınızdan, bir kenara koymayın,
Her şeyi dile getirin, ister eski ister yeni olsun,
Ve incelikli latifeler yapın cesaretle.

Korkuyorsanız, seyirci
Söylediğiniz incelikli şeyleri
Anlayacak kadar kültürlü değildir diye
Endişelenmeyin, seyirci artık öyle değil!
Her biri dünyada bir şeyler gördü,
Ve gerekli şeyleri bulabildiği

Birer kitapçığı var elinde. Sağduyusu
Eskisine göre daha iyi çalışıyor, artık onların
Zekâları da bilenmiş durumda.

Bu nedenle korkunuz geçsin, söyleyeceğiniz her şeyi
söyleyin yeter,
Seyirci her şeyi ince ince takip edecektir,
Onların hepsi kültürlü kişilerdir!

Üçüncü Sahne

EURIPIDES *(Aiskhülos'a)* Pekâlâ, o zaman doğrudan senin proloğlarını ele alacağım ve *(Dionüsos'a)* öncelikle üstadın giriş sahnelerini mercek altına yatıracağım. Çünkü kendisi nesnel tasvirde seçik olmaktan çok uzaktı.

DİONÜSOS Hangisini ele alacaksın?

EURIPIDES Bir sürüsünü! *(Aiskhülos'a)* İlk olarak Oresti-e'nin proloğunu söyle bakalım.

DİONÜSOS Güzel! Susun! Konuş, Aiskhülos!

AİSKHÜLOS *(Abartılı bir biçimde konuşur)*
Ey derinliklerin hâkimi Hermes!
Babamın iktidarının gözcüsü
Kurtarıcım ve yandaşım ol! Yalvarıyorum sana.
Sürgünden dönüorum, geri, eve...[139]

DİONÜSOS *(Sözünü keser, Euripides'e)* Buna bir diyeceğin var mı?

EURIPIDES Hem de bir düzine kadar!

AİSKHÜLOS *(Kızar)* Ama toplasan toplasan üç dizeydi!

EURIPIDES Ama her birinde en az yirmi yanlış vardı!

DİONÜSOS *(Saldırmaya hazırlanan Aiskhülos'a)* Bence sussan daha iyi olur! Yoksa üç dizenin üstüne borçlu çıkacaksın.

AİSKHÜLOS *(Öfkeli)* Ben, şunun karşısında susacağım, ha?

DİONÜSOS Beni dinlersen, evet!

EURIPIDES Daha ilk sözcüklerde koskocaman bir yanlış yaptı.

AİSKHÜLOS Saçma sapan konuştuğunun farkında mısın?

EURIPIDES Hiç umurumda değil.

AİSKHÜLOS *(Kendini zorlayarak)* Peki nasıl bir yanlışmış bu bakalım?

EURIPIDES Başını bir daha oku!

AİSKHÜLOS *(Kendini zorlayarak)*
Ey derinliklerin hâkimi Hermes!
Babamın iktidarının gözcüsü

EURIPIDES Orestes bunu babasının mezarının başında söylemiyor mu?

AİSKHÜLOS *(Şaşırır)* Evet, öyle.

EURIPIDES Yani babası karısı tarafından kahpece öldürüldüğünde Hermes'in suç ortaklığı yaptığını mı söylemek istiyor?

AİSKHÜLOS Tabii ki hayır! Hermes'e kahpeliğin efendisi olarak değil, inayetli bir yeraltı tanrısı olarak hitap ediyor ve sözleriyle bu makamın babasından miras kaldığını ima ediyor.

EURIPIDES O zaman yaptığın yanlış düşündüğümden daha da büyük demektir! Eğer babadan kalan miras ona mezarları bıraktıysa, o zaman...[140]

DİONÜSOS *(Sözünü keser)* ... o zaman babasının rızasıy-

la mezar soyguncusu olurdu.[141]

AİSKHÜLOS *(Aşağılayarak)* Dionüsos, sen köpek öldüren içiyorsun galiba!

DİONÜSOS Öteki dizeyi de söyle hadi, *(Euripides'e)* ve sen de yanlışı göster!

AİSKHÜLOS

Kurtarıcım ve yandaşım ol! Yalvarıyorum sana.
Sürgünden dönüyorum, geri, eve...

EURIPIDES Üstat aynı şeyi iki kez söylemiş!

DİONÜSOS Niye iki kez?

EURIPIDES Şuraya baksana! Şöyle açıklayayım: hem 'sürgünden dönüyorum' diyor, hem de 'geri' diyor. İkisi de aynı şey!

DİONÜSOS Sahiden! Komşuna hem 'bana hamur tekneni ödünç versene' hem de 'bana hamur tepsini ödünç versene' demek gibi bir şey!

AİSKHÜLOS *(Euripides'e)* Hayır, geveze adam, hiç de aynı şey değil işte! Tam tersine, mükemmelen ifade edilmiş bir şey!

EURIPIDES Niye? Bunu nasıl ileri sürebildiğini göster bana!

AİSKHÜLOS Bir evi olan her kişi yurduna dönebilir. Herhangi bir sorun yoktur onun gelişinde. Ama yurdundan sürgün edilmiş biri hem sürgünden döner, hem de evine döner.

DİONÜSOS Tamam, Apollon hakkı için! Ne diyorsun, Euripides?

EURIPIDES Orestes'in yasalar çerçevesinde evine döndüğünden şüpheliyim. Ne de olsa gizlice ve iktidarın onayı olmaksızın döndü.[142]

DİONÜSOS Tamam, Hermes hakkı için... ne demek istediğini tam olarak anlayamamış olsam da.

EURIPIDES *(Aiskhülos'a)* Sona gel ve öteki dizeyi söyle!

DİONÜSOS Evet, Aiskhülos, çabuk, bitir artık! *(Euripides'e)* Ve sen de yanlışı göster!

AİSKHÜLOS *(Yine abartarak)*

Ve mezarının yanında sesleniyorum babama
İşit beni, dinle...[143]

EURIPIDES *(Sözünü keser)* Bak yine aynı şeyleri söyledi! 'İşitmek' 'dinlemek'... açıkça aynı şeyler!

DİONÜSOS İyi de ölmüş biriyle konuşuyor, boş boğaz adam, onlara istersen aynı şeyi üç kez söyle, duymazlar ki![144] Peki sen nasıl prologlar nasıl yazdın bakalım?

EURIPIDES Okuyacağım şimdi; eğer aynı şeyi iki kez üst üste söyleyecek olursam ya da içinde anlaşılmasına hizmet etmeyen fazladan tek bir sözcük olduğunu fark edersen, yüzüme tükürebilirsin.

DİONÜSOS Gel ve başla! Ben yalnızca prologlarında sözcüklerin yerli yerinde olup olmadığına bakacağım.

EURIPIDES *(Patetik)* Başlangıçta Ödipus çok mutlu bir adamdı...[145]

AİSKHÜLOS *(Sözünü keser)* Hayır, hiç de değildi, tersine daha küçüklüğünden itibaren gamlı baykuşun tekiydi! Apollon daha o doğmadan babasını öldüreceği kehanetinde bulunmuştu! Böyle bir adam nasıl başlangıçta çok mutlu biri olabilir ki?

EURIPIDES Ama ondan sona bütün insanların en sefili oldu...

AİSKHÜLOS *(Yine sözünü keser)* Hayır, asla öyle değildi! Hatta öyle olmaya asla ara vermedi! Öyle değil mi? Daha dünyaya gelir gelmez, daha sonra babasını öldürmesin diye kışın ortasında[146] onu toprak bir çömleğe koydular. Ondan sonra şiş ayaklarıyla Polybos'un yanına götürüldü[147]; delikanlılık çağında yaşlı bir kadınla evlendi, üstelik bu kadın öz annesiydi ve en sonunda da kendi elleriyle kendi gözlerini oydu.

DİONÜSOS *(Alaycı)* Yani bir de Erasinides'le[148] birlikte olsaydı daha mutlu olurdu desene!

EURIPIDES Saçma! Benim proloğlarım mükemmeldir.

AİSKHÜLOS Çok doğru... dizelerinden tek bir sözcükle bile alay etmekten korusun beni Zeus! Tanrının yardımıyla senin proloğlarının hepsini bir zeytinyağı şişesiyle mahvedeceğim.

EURIPIDES *(Öfkeli)* Proloğlarımı bir zeytinyağı şişesiyle mi... sen mi...?

AİSKHÜLOS Hem de tek bir taneyle! Çünkü senin proloğlarındaki dizeler her keseye, her ekmek torbasına ya da bir zeytinyağı şişesine girebilecek cinsten. Birazdan görürsün.

EURIPIDES Bak hele... demek bunu göstereceksin ha?

AİSKHÜLOS Evet!

DİONÜSOS *(Euripides'e)* O zaman oku bakalım!

EURIPIDES *(Yeniden gösterişle okumaya başlar)*

Aigyptos, efsaneye göre,
Elli oğluyla[149] birlikte yaptığı seferde
Argos'a vardıktan sonra...

AİSKHÜLOS ...zeytinyağı şişesini kaybeder.

EURIPIDES *(Öfkeyle)* Bu zeytinyağı şişesi de nerden çıktı şimdi? Bunu yapmaya izni var mı?

DİONÜSOS Başka bir prolog oku. Bir kez daha dinlemem gerekiyor.

EURIPIDES

Dionüsos, elinde mızraklar, sırtında geyik postu,
Meşale ışıkları altında Parnasos'tan sıçrayarak
Raks ederken ...

AİSKHÜLOS ...zeytinyağı şişesini kaybeder.

DİONÜSOS Amanın, zeytinyağı şişesi aldı götürdü bir tanesini daha!

EURIPIDES Zarar yok! Şimdi gelen prologun ardına hiçbir şey ekleyemeyecek!

Mutlak mutluluk diye bir şey yoktur
Kiminin soyu asildir, ama geçimiyoktur,
Kiminin soyu avamdır, ama...

AİSKHÜLOS ...zeytinyağı şişesini kaybeder.

DİONÜSOS Euripides!

EURIPIDES *(Şaşkın)* Ne var?

DİONÜSOS Vazgeçsen iyi olacak gibime geliyor, yoksa bu zeytinyağı şişesi ortalığı birbirine katacak!

EURIPIDES *(Kızgın)* Demeter hakkı için, umurumda bile değil! Birazdan o zeytinyağı şişesini kendi elleriyle kıracak.

DİONÜSOS Hadi, bir tane daha söyle... ama zeytinyağı şişesinden sakın kendini!

EURIPIDES

Agenor oğlu Kadmos
Sidon şehrini terk edip giderke...

AİSKHÜLOS ...zeytinyağı şişesini kaybeder.

DİONÜSOS *(Euripides'e)* Yahu kalın kafalı, şu şişeciği ondan satın alsana, yoksa bütün proloğlarını mahvedecek!

EURIPIDES Ne? Ondan bir şey satın alacağım ha? Ben?

DİONÜSOS Sözümü dinlersen!

EURIPIDES Asla! Zeytinyağı şişesini ortaya koyamayacağı daha bir sürü prologum var benim.

Tantalos'un oğlu Pelops, süratli atlar üzerinde
Pisa'ya geldiği zaman...

AİSKHÜLOS ...zeytinyağı şişesini kaybeder.

DİONÜSOS *(Euripides'e)* Gördün mü, şişeyi yine yapıştırdı. Dostum, daha zaman var; şansını dene, ver parayı! Bir Obolos'a çok kârlı bir alış veriş yapabilirsin!

EURIPIDES Henüz değil... daha söyleyecek çok prologum var benim.

Oineus, o ki bir zamanlar...

AİSKHÜLOS ...zeytinyağı şişesini kaybeder.

EURIPIDES Bari bırak da ilk dizeyi tam olarak söyleyeyim!

EURIPIDES

Oineus, o ki bir zamanlar...
Zengin hasadın ilk ürününü
Tanrılara kurban verirken...

AİSKHÜLOS ...zeytinyağı şişesini kaybeder.

DİONÜSOS *(Çocukça)* Nasıl, kurban töreninin ortasında mı? Kim almış ki şişeyi ondan?

EURIPIDES *(Dionüsos'a)* Boşver, dostum! Şuna da yapıştırsın da görelim bakalım.
Yüce gerçeğin bize bildirdiğine göre
Zeus...

DİONÜSOS *(Sözünü keser)* Beni delirteceksin neredeyse! 'zeytinyağı şişesini kaybeder' lafının gelmesine ramak kaldı yine! Çapak[150] nasıl ki gözün ayrılmaz bir parçasıysa, zeytinyağı şişesi de senin dizelerinin ayrılmaz bir parçası oldu. Tanrılar hakkı için, artık koro şarkılarına geç!

EURIPIDES Olur! Çünkü onun koro parçalarının son derece zayıf olduğunu ve sürekli olarak kendini tekrar ettiğini kanıtlamak istiyorum.

KORO

Bu işin sonu nereye varacak?
Kendime her keresinde yeniden sormak zorunda kalıyorum:
'Önceki şairlerimizden
Daha çok sayıda ve üstün güzellikte korolar yaratan
Bu adamı neyle suçlayacak bakalım?' diye.
Yo, düşünemiyorum bile
Bakhos türkülerinin ustasında
Eleştirecek bir şey bulabileceğini.
Bari her lafa atlamasa!

EURIPIDES *(Alaycı)* Evet ya, harika koro parçaları! Birazdan ortaya çıkacak zaten! Onları tek bir şarkı halinde bir araya toplayacağım.

DİONÜSOS Ben de çakıl taşlarıyla hesap yapacağım. *(Bir avuç dolusu çakıl taşı alır eline)*

Dördüncü Sahne

Kaval sesi.

EURIPIDES *(Bilerek ve isteyerek beceriksiz, hantal hareketlerle dans etmeye ve tek düze bir sesle şarkı söylemeye başlar)*
Ey Phthiatisli Akhilleus, insanları telef olduklarını duyuyorsun da,
Ey eziyet, neden kurtarmaya yanaşmıyorsun?
Bizler gölün kıyısında oturanlar, atamız
Hermes'e saygı duyarız.
Ey eziyet, neden kurtarmaya yanaşmıyorsun?[151]

DİONÜSOS *(İki taşı yere atar)* Senin aleyhine iki taş, Aiskhülos!

EURIPIDES

Ey Hellenler'in gururu Atreus oğlu,
İşit beni...
Ey eziyet, neden kurtarmaya yanaşmıyorsun?

DİONÜSOS *(Üçüncü taşı da atar)* Bu senin aleyhine üçüncü taştı, sevgili Aiskhülos!

EURIPIDES

Susun! Rahibeler yaklaşıyorlar
Artemis tapınağını açmak için...
Ey eziyet, neden kurtarmaya yanaşmıyorsun?
Hak etmiş bulunmaktayım erlerin
Kutlu seferini...
Ey eziyet, neden kurtarmaya yanaşmıyorsun?

DİONÜSOS *(İki taş daha atar)* Ey ulu Zeus! Taşlar arka arkaya geliyor! Benim hemen hamama gitmem gerek. Bu bitmek bilmeyen eziyet sonucunda böbreklerim şişti.

EURIPIDES Bir tane daha duymadan gitme, dur... bu kez kitara için bestelenenlerden biri geliyor.

DİONÜSOS Hadi bitir ama artık... ancak daha fazla eziyet etmeden!

EURIPIDES *(Yine şarkı söylemeye ve dans etmeye başlar, bu arada kitara çalıyormuş gibi yapar)*
Nasıl ki Hellenler'in iki komutanı,
Hellen gençliğinin göz bebeği...
Dımbır dımbır da dımbır dımbır
Gönderdi şu köpeği, şu sfenksi, uygunsuz günlerin ecesini...
Dımbır dımbır da dımbır dımbır
Elinde mızrak ve öç peşinde koşan yumruğuyla
Süzülen kuşa...
Dımbır dımbır da dımbır dımbır
Uçuşan av köpeklerini yakalama gücünü verdi...
Dımbır dımbır da dımbır dımbır
Her kim ki Aiais'la ittifak yapmıştır...
Dımbır dımbır da dımbır dımbır...

DİONÜSOS *(Aiskhülos'a)* Bu 'dımbır dımbır da dımbır dımbır' da nesi yahu? Maraton'dan mı, yoksa başka bir yerden mi topladın bu çıkrık ezgilerini?[152]

AİSKHÜLOS Evet! Soylu olan bir şeyi soylu olan bir şeye aktardım ben[153], Phrynikos gibi bıraktığın otlakta otluyor demesinler diye. Ama bunun otlamadığı yer kalmamıştır... Meletos'un[154] şarap şarkıları mı istersin, kavalla çalınan Karikon havaları mı[155], matem ilahileri mi, raks ezgileri mi istersin? Birazdan hepsi ortaya dökülecek. Bana bir lir getirsinler! Ama yo... bu vızıltı için lire ne gerek var ki? Hani nerede şu çalpara çalan kız? Gel buraya, Euripides'in musası[156], böyle ucuz

şarkılar sana yaraşır ancak!

DİONÜSOS Evet, erkeksi Sapfo'yla ortak hiçbir yanı yok onun musasının!

AİSKHÜLOS *(Cebinden bir çalpara çıkarır, çalparayı ritmik olarak sallamaya ve seçilmiş yapmacıklı bir tavırla dans etmeye ve şarkı söylemeye başlar)*
Ey iskele kuşları, siz ki denizin yorulmak bilmez
Dalgaları arasında gevezelik eder,
Serinletirsiniz gövdenizi
Kanatlarınızdan sızan damlalarla;
Ey örümcekler, siz ki tavan kirişlerinin altında
Çalışkan parmaklarınızla köşelerde
Dokumalar örersiniz
Gıcırdayan makaraların sardığı:
Ki orada müziksever yunus balığı
Kapkara pruvalarda koşturmaktadır;
Mutluluk veren sadık refakatçi
Ey her derde deva
Dolu dolu asma kütükleri,
Sarmala kokunla, çocuğum, beni.
(Dionüsos'a, dizelerden birinin ritmini çalparayla çalarak) Şu berbat vezni fark ettin mi?

DİONÜSOS Tabii.

AİSKHÜLOS Peki ya şunu?

DİONÜSOS Tabii.

AİSKHÜLOS *(Euripides'e)* Böyle şeyler yazmış biri olarak hangi cüretle beni eleştirmeye kalkışıyorsun? Kulağa Kyrene tarafından kaleme alınan oniki usül gibi geliyor[157]. Şimdi de senin dramatik şiirlerinin yapılış biçimine bir bakalım!
(Yine dans etmeye ve şarkı söylemeye başlar)
Ey, gecenin kara gölgeli pırıltısı[158]
Nasıl uğursuz bir karabasan getiriyorsun bana

Hades'in korkunç sarayından,
Ey ruhsuz ruh, gecenin
Karanlık çocuğu,
Tüyler ürperten, korkunç yaratık,
Ölü kıyafetlerine bürünmüş,
Öldürücü bakışlarını dikmiş,
Uzun tırnaklarla donanmış?
Hizmetkâr kadınlar, gelin,
Meşalelerle aydınlatın beni!
Testilerinizle nehre koşun hadi,
Hadi, su getirin... ama ısıtın!
Tanrısal garezin bana gönderdiği
Rüyayı yıkamak istiyorum![159]

Ey, deniz tanrısı...demek buydu ha!
Ev arkadaşlarım, gelin, gelin,
İfanın işaretlerine bakın!

Horozumu kaçırarak
Tabanları yağladı Glyke...
Nymfalar, dağların kızları,
Ey Mania[160], yarım edin bana, yardın edin!
Ve ben zavallı kadın
Yalnızca işimle meşguldüm,
Keten ipliklerinin sarılı olduğu çıkrığımı
Ellerimle durmadan çeviriyordum,
Güzel mi güzel bir yumak yuvarlıyordum,
Sabahın alacasında
Pazarda satmak için!

Ama o havaya, havaya yükseldi,
Tüy gibi hafif kanatlarını gererek,
Yalnızca acı, acı bıraktı bana arkasında,
Acının gözyaşları, gözyaşları
Döküldü, döküldü gözlerimden!

Ama siz Giritliler, Ida'nın oğulları,
Yaylarınızı alın, bana destek olun!
Harekete geçin, evi çevreleyin!
Artemis de, şu güzel bakire,
Köpekçikleriyle koşturarak geliyor
Ve her göz odayı dolaşıyor!
Ama sen Hekate, Zeus'un çocuğu,
Al eline iki meşale,
Glyke'nin evine giden yolu aydınlat bana,
Orada iyice bir arama yapmak istiyorum!...

DİONÜSOS *(Sözünü keser)* Ama yetti artık şarkılarınız!

AİSKHÜLOS Bana da yetti. Artık onunla kantara vurulmak istiyorum. Sanatımız hakkında ancak böyle bir karara varılabilir, çünkü vezinlerimizin ağırlığı orada kolayca ortaya çıkacaktır.

DİONÜSOS Pekâlâ, o zaman buraya gelin; şairlerin sanatını peynir terazisine koyup tartmam gerekiyorsa, onu da yaparım!

KORO
Yamandır bu akıllı adamlar!
Ne kadar yeni, işitilmemiş bir buluş!
Şimdiye kadar böyle bir şeyi gören var mı?
Gerçekten de, burada bulunan biri
Gelip bana anlatsaydı inanmazdım,
Tersine, amma da saçmalıyor derdim!

Beşinci Sahne

Büyük bir mutfak terazisi getirilir sahneye.

DİONÜSOS *(Aiskhülos ve Euripides'e)* Şimdi ikiniz de terazinin yanına geçin!

AİSKHÜLOS VE EURIPIDES *(Her biri bir kefenin yanına gelir)* Geçtik!

DİONÜSOS Kefeleri sıkı sıkı tutun ve sözünüzü söyleyin! Ama ben 'kukuk' diye bağırmadan bırakmak yok!

AİSKHÜLOS VE EURIPIDES Hazırız!

DİONÜSOS Haydi bakalım, dizelerinizi kefelere okuyun!

EURIPIDES

Keşke Argos'un gemisi Kolkisliler'in
Toprağına doğru uçmaz olaydı.[161]

AİSKHÜLOS

Ey öküzü bol dinlenme yeri,
Sperkheios Irmağı![162]

DİONÜSOS Kukuk! Bırakın! *(Aiskhülos'u işaret eder)* Onun kefesi daha ağır bastı!

EURIPIDES *(Şaşkın)* Acaba neden?

DİONÜSOS Çünkü işin içine ırmağı kattı. Tıpkı yün tüccarlarının ağır gelsin diye yünü ıslatmaları gibi dizesini ıslattı. Oysa sen rüzgârın şişirdiği bir dize söyledin.

EURIPIDES Bir tane daha okusun!

DİONÜSOS O halde tutun bakalım kefeleri!

AİSKHÜLOS ve EURIPIDES Hazırız!

DİONÜSOS Başla!

EURIPIDES

Kutsal olana üstün gelecek tek bir şey vardır:
Söz![163]

AİSKHÜLOS

Yalnızca bir tanrı hediyelerini küçümser:
Ölüm![164]

DİONÜSOS Bırakın! Bırakın! İşte... onun kefesi yine ağır bastı! Çünkü en büyük felaketi, ölümü kattı işin içine.

EURIPIDES Ben de üstünlüğü, hem de en mükemmel biçimde

DİONÜSOS Üstünlük hafif bir şeydir ve içi boştur. Gerçekten ağırlığı olan ve kefende ağır basacak, şöyle okkalı ve anlamlı bir şey bul!

EURIPIDES *(Düşünür)* Nerde vardı öyle bir şey? Yoksa hiç yok mu?

DİONÜSOS *(Alaycı)* Ben biliyorum!
Akhilleus dört ve iki kez de yek attı![165]
Gelin ve okuyun... geriye yalnız bir deneme kaldı!

EURIPIDES

Sağ elinle tut
Demir gibi ağır topuzu![166]

AİSKHÜLOS

Araba araba üstüne, ceset
Ceset üzerine yükseliyor![167]

DİONÜSOS¬ *(Euripides'e)* Bu sefer de sana üstün geldi!

EURIPIDES Neden?

DİONÜSOS Araya iki araba ve iki ceset soktu. Yüz Mısırlı piramit amelesi gelse bunları yerinden kıpırdatamaz!

AİSKHÜLOS Artık dize be dize yarışmayalım! O isterse karısını, çoluğunu çocuğunu, Kefisofo'nunu alsın da kefeye otursun, isterse kucağına da bütün kitaplarını alsın! Ben dizelerimden iki tanesini söylemekle yeteneceğim...

Altıncı Sahne

Gök gürültüsü. Pluton maiyetiyle birlikte gelir ve merakla Dionüsos'a bakar.

DİONÜSOS *(Pluton'a)* Bu adamları severim ve gözümde değerlidirler. Onlara hakemlik etmek istemiyorum, çünkü onlarla aram açılsın istemem. Biri akıllı bir adamdır, öteki de beni eğlendirir.

PLUTON Seni buralara getiren işten vazgeçiyorsun demek?

DİONÜSOS Peki ya şimdi kararımı bildirirsem?

PLUTON O zaman buralara boşuna gelmemiş olmak için, ikisinden hangisini galip ilan ettiysen onu al, git!

DİONÜSOS¬ Sağ olasın! *(Aiskhülos ve Euripides'e)* Dinleyin beni! Ben buraya bir şair aramaya gelmiştim.

EURIPIDES Neden?

DİONÜSOS Yurdun selameti için ve korolar tertip edilsin diye! Yani hanginiz şehrimize iyi nasihat verirse onu alıp götüreceğim buradan. İlk olarak... Alkibiades[168] hakkında ne düşünüyorsunuz? Şehir doğum sancıları çekiyor o konuda!

EURIPIDES Peki şehir ne düşünüyor?

DİONÜSOS Şehir mi?

Ondan hem nefret ediyor, hem de seviyor onu... onu
Bırakmak istemiyor![169]
Ama, sizler onun hakkında ne düşünüyorsunuz, onu söyleyin!

EURIPIDES Anavatanına yararlı işler yapmayı ihmal eden, öte yandan anavatanına ağır hasar vermemeye dikkat etmeyen, kendi çıkarlarını düşünen, ama şehrin çıkarlarına sırt çeviren bir yurttaş... asla benim dostum olamaz!

DİONÜSOS Güzel, Poseidon hakkı için! *(Aiskhülos'a)* Peki sen ne diyorsun?

AİSKHÜLOS Şehrin içersinde genç bir aslan beslenmemeli. Ama eğer yapacak bir şey yoksa, o zaman herkes kendi başının çaresine bakmalı!

DİONÜSOS Kurtarıcı Zeus hakkı için... karar vermek zor! Biri gerçekleri söylüyor, öteki çok açık seçik konuşuyor. Ama sizler bir kez daha ne düşündüğünüzü söyleyin bana! Şehrimizin kurtuluşu için ne önerirsiniz?

EURIPIDES Sıska Kleokritos'la cılız Kinesias'a kanat takılsın ve hafif rüzgârlar ikisini deniz üzerinde havalandırsın!

DİONÜSOS Amma da komik olurdu ha! Peki ama bunun derin anlamı ne?

EURIPIDES Bir deniz savaşına katılsınlar, şişelerle silahlansınlar ve düşmanlarının gözlerine yukarıdan sirke döksünler! Ancak ciddi olmak gerekirse... Biliyorum ve de söyleyeceğim.

DİONÜSOS Konuş!

EURIPIDES Beslemekte olduğumuz güvensizlik güvene dönüştüğünde, şimdiki güvenimiz ise güvensizliğe dönüştüğünde.

DİONÜSOS Nasıl? Anlamadım. Daha sade, ama daha açık konuş!

EURIPIDES Diyelim ki, şu anda güvendiğimiz yurttaşlara güvensizleşiyoruz; ancak şimdilerde kenarda köşede kalmış olanları ise yanımıza çekiyoruz... bu, bizim kurtuluşumuz olabilirdi! Eğer şimdilerde el üstünde tuttuklarımızla işler ters gidiyorsa, tam aksine hareket etmek fena mı olur?

DİONÜSOS Peki... Palamedes![170] Amma da akıllısın! Bunu sen mi buldun yoksa Kefisofon mu?

EURIPIDES Tek başıma ben... ama sirke meselesini Kefisofon buldu.

DİONÜSOS *(Aiskhülos'a)* Peki sen ne diyorsun?

AİSKHÜLOS Önce bana, şehrimizin sırtını neye dayadığını söylesene! Onurlu değerlere mi?

DİONÜSOS Nerde!? Onlardan vebadan kaçar gibi kaçıyor!

AİSKHÜLOS O zaman şehrin yüreği şerefsizlerden yana?

DİONÜSOS Tam olarak öyle de değil. Ama onları iş başında tutmak zorunda.

AİSKHÜLOS İnsan ne yardan ne de serden geçen bir şehre nasıl yardım edebilir ki?

DİONÜSOS Eğer benimle birlikte yukarı gelmek istiyorsan, bunu sen bulup çıkaracaksın.

AİSKHÜLOS Bunu sana yukarıda söyleyeceğim, şimdilik kendime saklıyorum.

DİONÜSOS Olmaz öyle şey! Önerini burada aşağıda yapmalısın!

AİSKHÜLOS Öyle olsun... Kendi yurtlarını düşman memleketi, düşman topraklarını ise kendi yurtları belledikçe, donanmayı bütün varlıkları, yokluğu ise varlık sandıkça,..[171]

DİONÜSOS *(Acı acı)* Güzel... ama işin kaymağını yargıçlardan başkası yemiyor ki!

PLUTON Hadi artık ver kararını!

DİONÜSOS *(Aiskhülos ve Euripides'e)* Kararım şudur: Gönlüm kimi isterse onu götüreceğim!

EURIPIDES *(Uyarır)* Şimdi dostunu seçerken, beni alıp götüreceğine yemin ettiğin tanrıları düşün!

DİONÜSOS *(Kızgın)* Yemini eden dildi...
Aiskhülos'u seçiyorum!

EURIPIDES *(Çaresiz)* Ne yaptın sen, ey fanilerin en rezili![172]

DİONÜSOS Ne mi yaptım? Aiskhülos'tur, dedim, galip gelen. Neden olmasın ki?

EURIPIDES
Utanılacak bir şey yaptın, yüzüme bakmaya nasıl
Cesaret edebiliyorsun?[173]

DİONÜSOS *(Göz kırparak seyircileri kast eder)*
Seyirci kabul ettikten sonra
Utanacak bir şey yoktur .[174]

EURIPIDES *(Yalvarırcasına)* Zalim, demek benim ölüp gitmeme göz yumuyorsun ha?

DİONÜSOS
Kim bilir, belki de yaşamak ölmekle aynı şeydir...[175]
Belki alınan soluk buğudur, uyku ise yalnızca bir döşek.

PLUTON Dionüsos, siz ikiniz, içeri girin!

DİONÜSOS Niye?

PLUTON Eve dönüş yoluna çıkmadan önce sizi ağırlamak isterim.

DİONÜSOS Zeus hakkı için, bu güzel işte! Hiçbir itirazım yok!

(Koro'nun dışında herkes Pluton'un sarayına girer)

KORO
Ne mutlu sağduyusu olan adama!
Orada burada karşılaşıyoruz!
Bu adam akıllı bulundu,
Bu nedenle evine dönecek,
Yurttaşlarının yararı ve selameti için
Yakınlarının da yararı ve selameti için
-İster akraba ister dostları olsun-.
Demek ki Sokrates'le oturup
Gevezelik etmemek,
Yüksek eğitiminin değerini bilmek
Ve tragedya için ne gerekiyorsa
En iyisini yapmak gerekiyormuş.
Hayır, aylak aylak oturup
Boş konuşmak
Zamanını boşa harcamak
Yalnızca kaçıkların harcıdır!

BEŞİNCİ PERDE

PLUTON *(Maiyeti, Dionüsos ve Aiskhülos'la birlikte saraydan çıkar ve Aiskhülos'a)* Haydi bakalım yolun açık olsun, sevgili Aiskhülos! İyi öğütlerinle şehrimize dirlik düzenlik getir ve delilere akıl ver... çünkü sayıları hiç az değil! *(Ona bir kılıç verir)* Bunu Kleofon'a, bunu da *(Ona ilmekli urganlar verir)* vergicilere[176], ondan sonra Mürmeks'e ve Nikomakos'a, bunu ise *(Ona bir zehir şişesi verir)* Arkenomos'a[177] ver; onlara de ki: Acilen buraya yanıma gelsinler, öyle uzun uzun düşünmesinler! Eğer hemen gelmeyecek olurlarsa, Apollon hakkı için, onları damgalayıp ellerini ayaklarını bağlayacağım[178] ve Leukolofas'ın oğlu Adeimantos[179] gibi cehenneme göndereceğim!

AİSKHÜLOS Baş üstüne! Buradaki yerimi Sofokles'e bırakıyorum! Yerime geçsin ve ben dönene kadar korusun. Kendisi sanat işlerinde ikinci sırada gelir. Şu hilekâr, yalancı, aklı havada herif asla tahtıma oturmamalı, hatta kendisi buna zorlansa bile!

PLUTON *(Başıyla onayla, sonra Koro'ya döner)* Dostumuzun yolunu kutsal meşalelerle aydınlatın ve şenlik türkülerini söyleyerek uğurlayın onu!
(Dionüsos ve Aiskhülos, Koro eşliğinde aşağıdaki şarkı sırasında sahneden çıkarlar)

KORO

Ey Hades tanrıları, ilk önce
Yeryüzüne çıkmak üzere yola koyulan
Şairin yolunu açık edin.[180]
Şehrin selameti için ona
Zihin açıklığı verin!
Böylelikle büyük sıkıntılarımızdan

Ve zorunlu silahlı çatışmalardan
Kurtulalım. Kleofon'a
Ve hempalarına gelince:
Onlar da gitsinler
Kendi ülkelerinde savaşsınlar![181]

SON

DİPNOTLAR

1. Yunan mitolojisinde yeraltı ülkesinde ölülere Akheron Irmağı'nı geçiren sandalcı.
2. Dönemin komedyalarında yer alan bilindik sıradan ve çift anlamlı şakalar alaya alınmaktadır. Yüksek şiirin tanrısı Dionüsos bu kaba saba şakaları artık duymak bile istemez.
3. Frünikos, Lükis ve Ameipsias, dönemin komedya yazarlarıdır. Aristofanes burada komedya yarışmalarında kendisine rakip olan bu üç şairin oyunlarını hicvetmektedir.
4. Baba adı genellikle o kişinin ne kadar soylu bir kökeni olduğunun altını çizmek için zikredilir, ama şarap tanrısı söz konusu olunca bu durum gülünçleşiyor.
5. Lesbos Adası'nın yakınlarında küçük bir ada grubu olan Garip Adaları açıklarında 406'da meydana gelen deniz savaşına Atina saflarında katılan köleler azat edilmişlerdi.
6. Zeus ve Alkmene'nin oğlu, yaşadığı dönemde yaptığı oniki işle ünlenmiştir. Artık emekliye ayrılmıştır ve Attika'da mütevazı bir evcikte yaşamakta, hatta kendi kapı bekçiliğini bile kendisi yapmaktadır. Başardığı işler arasında en ünlülerinden biri cehennem köpeği Kerberos'u kaçırmış olmasıdır; şimdi de yeraltı ülkesi hakkındaki deneyimleri nedeniyle Dionüsos tarafından ziyaret edilir. Zaten Şarap Tanrısı'nın da Herakles'e özgü kostüme bürünmesi (Aslan postu), ona özgü nesne taşıması da (Topuz) bu nedenledir: Yeraltında Herakles sanılmak ve etkili olmak ister.
7. Yunan mitolojisinde başı ve göğsü insan, gövdesi at biçiminde olan efsanevi yaratık.
8. Antik Yunan'da ayağa giyilen yüksek topuklu ayakkabı.
9. Kimi çevirilerde 1) Kleisthenes, bir geminin ve aynı zamanda o dönemde yaşamış Atinalı ünlü bir "oğlan"ın adıydı. 2) Kleisthenes, Atinalı bir devlet adamıydı ve üç sıra kürekli gemilerin komutanı olarak deniz savaşına katılmıştı. Kesin olarak ortaya konamamış dahi olsa, bu repliklerde müstehcen bir gönderme, bir sözcük oyunu söz konusu.

10. Ksanthias, Dionüsos'un palavra attığına gönderme yapıyor. Ortaoyununda rüya tekerlemesi bu sözcüklerle son bulur; böylece o ana kadar anlatılan her şeyin uydurma ve hayal ürünü olduğu anlaşılır.
11. Anlaşılan Dionüsos, savaş döneminde de edebiyat eserleriyle ilgilenmiştir. Euripides'in *Andromeda*'sı 413 yılında sahnelenmişti.
12. Euripides'in oyunlarında sahneye çıkan, anlaşılan *Andromeda*'da da oynamış olan çok uzun boylu bir oyuncu.
13. Duyduğu hasretin ne kadar büyük olduğunu karşı tarafın bir türlü anlamaması karşısında, önce olumsuzlayarak sonra da uç bir örnek vererek ifadesini güçlendirmek amacını taşımaktadır.
14. Kaba saba Herakles, Dionüsos'un incelikli göndermelerinin Euripides'le ilgili olduğunu anlamaz.
15. Kimi çevirilerde: 1) bakla lapası; 2) lapa.
16. Dizenin ilk yarısı –ve muhtemelen ikinci yarısı da Euripides'in *Hüpsipüle* adlı yapıtından alıntı.
17. Euripides'in *Oineus* adlı yapıtından alıntı.
18. Sofokles'in oğullarından biridir; kaleme aldığı tragedyaları babasının yazdığı rivayet edilmiştir.
19. Yunan klasiklerinin üç büyüğü olan Sofokles, Aiskhylos ve Euripides'ten sonra en çok başarı elde etmiş bir şair. Boğazına düşkün olduğundan ziyafetlerden, cümbüşlerden çok hoşlanırmış.
20. Evi aynı zamanda Platon'un Şölen'in geçtiği mekân olan Agathon, Makedonya Kralı'nın bir daveti üzerine o ülkeye gitmiş ve bir daha da Atina'ya geri dönmemiştir. Makedonya sarayındaki refaha, Agathon'un öldü sanılıp ölmemiş olmasına, Platon'un *Şölen* adlı yapıtına gönderme de yapılarak burada şaka yollu "Cennet Şöleni" sözcükleri kullanılmıştır.
21. Ksenokles ve Püthangelos dönemin tragedya şairleridir.
22. Asmaların üzüm vermesine engel olan filizler.
23. Her yıl kuzeyden göçen kırlangıçların sesi, Yunanistan'da barbarca ve yaygaracı olarak nitelendirilmekteydi.
24. Euripides *Bilge Melanippe* adlı yapıtında baş kahramana şöyle dedirtir: "Gök kubbenin, Zeus'un yuvasının üzerine yemin ederim."

25. Aristofanes parodik bir etki uyandırmak uğruna Dionüsos'un, Euripides'in zamanın hızlı akışı hakkındaki ifadesini abartmasını sağlar. "Zamanın yürüyüşü" tasvirini ise Euripides *Alexandros* ve *Bakkhalar* adlı yapıtlarında kullanmıştır. [(...) uzun zamanların adım adım / geçmesini bekler de / pusudan avlar inançsızı (...)*Bakkhalar*, çev.: Güngör Dilmen, s. 67; mısra: 890.]
26. Euripides'in *Hippolütos* adlı yapıtında geçen ünlü ve çok tartışılan dizesine gönderme. Orada Hippolütos, üvey annesi Faidra'nın dadısına, eğer kendisinin vereceği haber onurlu bir haberse sırrı tutacağına söz verir. Ancak Faidra'nın kendisine âşık olduğu haberini duyunca ettiği yemine sadık kalmaz. Bu bağlamda ettiği sözler şöyledir: "Yemini eden, dildi, yüreğin bundan haberi yoktu."
27. Dionüsos'un kendisi gibi düşündüğüne kuşkusu olmadığının altını çizmek anlamına.
28. Euripides'in bilinmeyen bir tragedyasından alıntı.
29. Asılma ve zehirlenme gibi ölme biçimleri bir yolun durakları, etapları gibi belirtilmiş.
30. Baldıran zehri kastediliyor. Bu zehir önce havanda dövülerek hazırlanırmış. Platon'un *Faidon* adlı yapıtında, zehrin önce bedenin alt bölgelerini soğuttuğu ve katılaştırdığı; tam ölümün ise kalbin katılaşmasıyla gerçekleştiği anlatılır.
31. Atina'nın iki mahallesi arasında yapılan ve *Lampadedromia* denilen ünlü bir meşale yarışı; dinsel kökenli bu yarışlar Minerva, Prometheus ve Vulcano onuruna olmak üzere yılda üç kez yapılır, koşucular boynuzdan yapılmış meşaleleri belli etaplarda elden ele geçirirlerdi.
32. Yarışları başlatma komutu bu olsa gerek.
33. Beynin iki lobu yaprağa sarılıp pişirilen kıyılmış ete benzetiliyor.
34. Aslında Kharon yolculuk ücreti olarak bir Obolos almaktadır. Burada iki Obolos denmesinin nedeni, Attika demokrasisinde her türlü kamusal faaliyetin ücretinin (Tiyatro bileti, yargıçlık ücret, vb.) iki Obolos olmasına gönderme yapmaktır. Atina'daki hemen her düzenlemenin mimarı Theseus da yeraltına bir yolculuk yaptığı için, bu yeni tarife de ona dayandırılıyor olsa gerektir.

35. Morsimo, Aiskhülos'un yeğenlerinden biriydi; anlaşılan son derece kötü tragedyalar kaleme almıştı.
36. Kendisinden cüretkâr bir yenilikçi olarak söz ettiren ve Aristofanes tarafından çok kereler alaya alınan bir dithyrambos şairi.
37. Burada Eleusis Gizemleri'ne bir zamanlar katılanlar kastedilmektedir. [Tahıl tanrıçası Demeter (Ceres) ve kızı Persefone (Kore) onuruna her yıl düzenlenen Eleusis Gizemleri, eski Yunanistan'daki tüm ritüel kutlamalarının en kutsalı ve en saygı duyulanıydı. Bu şenlikler, Atina'nın yaklaşık yirmi iki kilometre batısında bulunan Eleusis kentinde, büyük olasılıkla Miken döneminden beri kutlanmakta olup, iki bin yıllık bir geçmişe sahiptiler. Yunanistan'ın her yerinden ve sonraları tüm Roma İmparatorluğu'nun dört bir yanından gelerek bir araya toplanan müritler Atina ve Eleusis arasını yürüyerek hacı olurlar ve sonra da Grek dininin en yüce mertebesi kabul edilen Eleusis gizli törenlerine katılırlardı.] Bunlar dindar erkek ve kadınlar olarak ölümlerinden sonra ölülere ayrılan alanda mutlu bir hayat sürerler.
38. Atina'dan Eleusis'e giden mister geçit alaylarında [Dinsel bir konunun dram biçiminde oynandığı oyunlar, şenlikler.] eşekler katılımcıların eşyalarını taşırlardı. Bu gelenekten Ksanthias tarafından iğneleyerek kullanılan deyim türemiştir: 'Misterlere yalnızca eşek olarak katılmak', başka deyişle diğerleri şenlik yaparken, yalnızca bu işin yükünü taşımak.
39. Yunan parası. Eski Yunanistan'da bir ağırlık ölçüsü ve hesap birimi.
40. Akhaios'un Aithon adlı yapıtında korkak satirler korosu sandalcıyı böyle üç kez selamlarlar. Orada olduğu gibi burada da selamın tekrarlanması tören geleneğine göndermedir.
    1) "KSANTHİAS Sahiden de, Poseidon hakkı için, şu da Kharon işte! Selam sana, Kharon! Selam sana, Kharon! Selam sana, Kharon!" 2) " KSANTHİAS Sahiden de, Poseidon hakkı için, şu da Kharon işte! DİONÜSOS (Kharon'a) Selam sana, Kharon! KSANTHİAS Selam sana, Kharon! DİONÜSOS+KSANTHİAS Selam sana, Kharon!"
41 Nisyan Vadisi=Lethe Ovası: Lethe alegorik bir tanrıçanın adıdır,

unutmak anlamına gelir; Lethe Hades ülkesinde bir pınar olmuştur, suyunu içen ruhlar geçmiş hayatlarını ve çektikleri acıları unutup öyle girerler ölüler dünyasına. Eşek Kırpıcıları Ülkesi= onus kirusi= eşek kırpmak, yani olmayacak işler peşinde koşan, bir şey yapmadıkları halde kendilerini meşgulmüş gibi göstermeye çalışanlar için kullanılan bir atasözü. Kerberioslar= Kerberiosi= Kerberoslar'la aynı yerde oturanlar, Hades'te oturanlar, ölüler. Şeytan= kimi çevirilerde 1) akbaba; 2) karga; edebi metinlerde zaman zaman akbaba kisvesi altında betimlendiği ve anlam açısından buraya daha uygun düştüğü için şeytan sözcüğünü kullanmayı yeğledik. Tainaron= Mora yarımadasının kuzeyinde sarp kayalıklı bir burun. Burada bulunan büyük bir mağaranın ağzı Hades'in kapısı sanılırdı.

42. Trahoma bahanesiyle savaştan kaçan Atinalılar hicvediliyor.
43. Çömlek Bayramı Anthesteria Şenlikler'nin 3. ve son gününde kutlanırdı; Roma Katolik Kilise'nce 2 Kasım'da kutlanan ölüleri anma gününün [Lat.: *In Commemoratione Omnium Fidelium Defunctorum.*] antik versiyonu gibiydi. Şenliğe katılanların sarhoşlukları ise bir gün önce kutlanan Güğüm Bayramı'nda kalmaydı.
44. Dionüsos, Nüsa [Aydın ilinin Sultanhisar ilçesi sınırlarında yer alan antik kent.] doğumluydu. Ilissos ile Dionüsos Tiyatrosu arasında kalan ve "Bataklıklar" olan eski adını korumuş olan Limnai Bölgesi'nde eski bir tapınağı bulunuyordu. Orada kurbağalar o bölgenin en eski yerleşimcileri olarak her yıl Dionüsos'a adanan kutsal Anthesteria Şenlikleri'ni [şarap tanrısı Dionüsos onuruna düzenlenen Atina şenliklerinden herhangi biri. İlkbaharın başlangıcında kutlanırdı ve bir önceki bağbozumunda depolanmış şarabın yıllanması kutlanırdı.] kutluyorlardı. Bu oyunda ise şairin kurgusu gereği yalnızca kış ayları süresince yeraltına inmişlerdir. Yaklaşık bir ay sonra Şubat'ta kutlanan şenliklere katılmak için yine yeryüzüne çıkacaklardır.
45. Kimi çevirilerde Kurbağalar Korosu, Dionüsos'un sözünü kesmez: DİONÜSOS "(...) Sürekli hareket etmekten neredeyse / Gelecek dile ve diyecek ki / Brekekekeks koaks koaks! / Yeter! Kesin şunu, yaygaracı sürüsü, sizi!"

46. Halk inancına göre sürekli şekil değiştiren, vampir gibi bir hayalet. *Lamia* olarak da bilinir.
47. Çok eski bir inanışa göre hayaletler, bir insanın ismini bilirlerse o insan üzerinde etkili olabilirlermiş.
48. Burada doğru replik: "Fırtınadan sonra yine sukunete kavuştum" biçimindedir. Euripides'in *Orestes* adlı oyununda başrolü oynayan Hegelokhos bu replikte "sukûnet" anlamına gelen "*galeena*" sözcüğünü söylerken yanlışlıkla hece düşürüp kimi çevirilerde: 1) *Meeres-sau*=deniz domuzu (ya da *Meersau*= iskorpit) anlamına gelen; 2) *belette*=gelincik anlamına gelen; 3) kedi anlamına gelen bir sözcük söyler. Kulağı son derece hassas olan antik Yunan seyircisi bunu hemen fark eder ve kahkaha kopar. [Biz de bu Türkçe çeviride söyleniş yanlışlığını *kavuştum / kapıştım* sözcükleri arasındaki ses benzerliğinden yola çıkarak oluşturmaya çalıştık.]
49. Kaval sesi Erenler Korosu'nun yaklaşmakta olduğunun habercisidir. Yazar oyunun bundan sonrasında bir Eleusis Şenliği'nin, Eleusis şehrine girişe kadar olan akışını, biraz serbestçe de olsa, aktarır. Şenliğe katılanlar önce Atina agorasında toplanırlar ve İakhos için tören şarkıları söylerler. İakhos, Zeus ve Demeter'in oğullarından biridir; ayrıca Zeus'un kız kardeşi Kore'nin kocasıdır ve Eleusis kültünde, özellikle de tören alayının hamisi olarak önemli bir rol oynar. Bu koro erkek ve kadın korolarından oluşmaktadır. Kadınlar korosu sahne sonuna doğru sahneden çıkar, böylece erkek korosu komedyanın asıl korosu olarak kalır.
50. İakhos, Dionüsos'un başka bir adıdır. Diagoras adlı bir dithyrambos şairi şiirlerinde 'İakhos! Ey İakhos' teranesini sık sık kullandığından Aristofanes burada onu alaya alır.
51. Bu türden törenlerde domuz kurban edilirdi.
52. Korobaşı burada, Atina'dan Eleusis'e yapılan geçit töreninde yüksekçe bir yere çıkarak kalabalığa vaaz veren din görevlisine gönderme yapar. Ancak tiradın geri kalanında göndermenin devamı söz konusu değildir.
53. Kratinos, Attika komedyasının yaratıcısıydı. Onurlandırılmak adına boğa yiyici olarak adlandırılırdı, çünkü boğa Dionüsos'un cisimleşmiş haliydi ve bir tanrıyı cisimlendiren bir hayvanın

yenmesi antik kültürlerde kutsanmak anlamına gelirdi; Kratinos da boğa yiyerek şair olarak kutsanmış oluyordu.

54. Peleponez Savaşı sırsında Aigina Adası'yla özellikle Epidauros arasında çokça kaçakçılık yapılırmış.
55. Burada ima edilen, Pers Kralı Artaxerxe'nin kardeşi Küros'tur. Küçük Asya'da bir ilin yöneticisiydi ve Atina'nın düşmanlarından taraftı.
56. Kronik ishalden muzdarip olan şair Kinesiais bir keresinde bir dinsel tören sırasında tam da korolarından birine kavalıyla eşlik ederken birdenbire yine sıkışmış ve çareyi tören yerinin yakınlarında olan Hekate sunağına sığınmakta bulmuş.
57. Burada kastedilen Persefone'dir; o da annesi Demeter gibi Eleusis tanrılarından biridir.
58. Dekeleias'ın 414 yılında Ispartalılar tarafından işgal edilmesinden sonra Atina-Eluesis arasındaki yol güvenli olmaktan çıkmıştı. Bu yıldan sonra geçit töreni yalnızca bir kere, o da 408 yılında, Alkibiades'in gemilerle ve silahlı adamlarla destek vermesi sayesinde yapılabilmişti.
59. Geçit töreni sırasında İakhos'un eşlikçi olduğunu belirtmek için onun çelenklerle çevrili bir tasviri birlikte taşınırdı. Atina'dan Eleusis'e giden kutsal yol 18,5 km olduğu için daha yaşlı katılımcılar bu yolu yürüyerek kat etmekte zorlanıyorlardı.
60. Bundan sonra söylenen türküler 'Köprüleme' adı verilen, geçit alayı Kefissos Köprüsü'nden geçerken söylen ve tekerleme biçiminde olan kısımlardır.
61. Arkhedemos dönemin etkili bir siyaset adamıdır. Orijinal metinde 'dişsiz' sözcüğüyle, henüz hiçbir boya dahil olamamış anlamına 'kimsesiz' sözcüğü arasındaki ses benzerliğinden yola çıkılarak bir gönderme yapılması amaçlanmış. Anlaşıldığı kadarıyla Atinalı bir anne ve bir babadan olmayan Arkhedemos yedi yıldır Atina'da yaşadığı halde yurttaşlık hakkını elde edememiş.
62. Eleusis öğretisine göre gerçek hayat ölümden sonra başlardı.
63. Herakles'in kılığına bürünüp deniz savaşına katılması eleştiriliyor.
64. Orijinal metinde: 'Denklerin içinde Zeus'un Korinthos'u var' denmiştir. Atinalılar'ın düşmanı olan Korinthliler, uygun düşen

ya da düşmeyen her fırsatta sözde kahraman Korinthos'un adını dillerinden düşürmezlermiş; ancak Zeus'un oğullarından biri ve şehrin kurucusu olduğunu ileri sürdükleri Korinthos'u onlardan başka bilen yokmuş. Burada alaylı bir biçimde aşırı derecede tekrarlanan bir şeyin verdiği bıkkınlığa gönderme yapılmaktadır.

65. Kimi çevirilerde Kadınlar Korosu / Erkekler Korosu diye bir ayrım yapılmamıştır.
66. Bir zamanlar Aigina kralıymış; efsaneye göre Minos ve Rhadamanthya ile birlikte yeraltı ülkesinde ölülerin yargıcıymış. Yanı sıra Aiakos'un yeraltı ülkesinin kapıcısı olduğuna da inanılır. Herakles kılığındaki Dionüsos'u hiç de hoş karşılamamasının nedeni, Herakles'in cehennem köpeği Kerberos'u zorla kaçırmış olmasından kaynaklanır.
67. Muhtemelen Euripides'in ya da Kritias'ın Peirithoos'undan alıntı. Erinys'ler yeraltı nehri Kokytos'un sürüsünü oluşturuyordu.
68. Orijinal metinde tam olarak: "İçimi boşalttım, tanrıya haber edin!" denmiştir. Bu sözcükler kurban kesilirken söylenen bir tekerlemeye göndermedir: "(Kap) boşaldı, tanrıya haber edin!" Kutsal sözcükleri böylesine alaya alma, antik komedyada nelerin yapılabileceği konusunda uç bir örnek oluşturur.
69. Atina'nın Melite mahallesinde Herakles'in tapınağı vardı, ama daha önce alaya alınan Kallias'ın zengin evi de aynı mahalledeydi.
70. Antik Yunan'da kadınların tüylerini almaları âdetten değilmiş, yalnızca fahişeler tüylerini alırlarmış.
71. Ksanthias'ın, evin hanımına değil de dansçılara haber göndermesi, onun rolden çıktığını vurgular.
72. Atinalı siyasetçi Theramenes dönekliğiyle ünlüymüş. Rüzgâr nereden eserse orada duruşu kendisine "kothurn" lakabının takılmasına yol açmış, çünkü bu ayakkabıların sağı solu olmazmış. Theramenes ayrıca sayısız deniz savaşına da katılmış, bu nedenle de adı ihtiyar deniz kurduna çıkmış.
73. Kimi çevirilerde isli balık.
74. Eskiden kullanılan kesici bir aletten söz ediliyor.
75. Yeraltında ortaklaşa iş yapan hancı kadınlar hayattayken Atina

vatandaşı değillermiş, bu nedenle yazarın kurgusu gereği yeraltında da vatandaş olmayanlar için geçerli olan hukuk kurallarına bağlılar. Kleon ve Hyperbolos bu türden hukuki işlerden sorumlu olan kişilermiş.

76. Atina'da katillerin atıldığı uçurum.
77. Dionüsos burada belli durumlarda Atinalı aile reislerinin kullandıkları bir yemin kalıbını kullanıyor. Atinalı 10 generalin idamına neden olmuş olan Arkedemos'u da lanetlemeye dahil etmesi Ksanthias'ın teklifi kabul ederek yeniden Herakles rolünü oynamasını kolaylaştırıyor.
78. Ceza hukukuna göre dava edilen biri kendi kölesinin işkence altında sorgulanmasını teklif edebilirdi. Sorgulanan kölenin yaralanması halinde tazminat talep etme hakkına da sahipti. Aiakos hemen bu tazminatı ödemeyi teklif ediyor.
79. Köle sahipleri çok ağır işkencelerden birinin uygulanmaması için telkinde bulunurlardı; Ksanthias burada beklentinin aksine hiç de ağır olmayan, hatta kulağa gülünç gelen bir işkence yönteminin uygulanmamasını istiyor.
80. Dört yılda bir kutlanan bu şenlikler savaş nedeniyle artık kutlanamıyordu. Ksanthias bahaneler ileri sürerken ilk elde, uzun zamandır mahrum kaldığı eğlenceyi düşünür; zaten Herakles kılığında olduğu için de acısını örtmek için ileri sürdüğü gerekçe duruma çok uygun düşmektedir. Buna karşın bir sonraki bahanesi oldukça safiyanedir, çünkü eğer tanrı acı hissetmiyorsa, o zaman ayağına batan bir dikeni de hissetmemesi gerekir. Ama Aiakos bunu fark edecek kadar kurnaz olmadığı gibi, kendini işine fazlasıyla kaptırmıştır.
81. Bu sözler, tören geçitlerinde görkemli giysiler içersindeki süvarilerin seyirciler tarafından büyük tezahüratla karşılanmalarıyla ilişkilendirilebilir.
82. İÖ. 6. Yüzyılda yaşamış bir şair.
83. Dionüsos, acıdan "Poseidon!" diye bağırdıktan sonra kendisini toplar ve bir şiirden, bu kez Sofokles'in *Laokkoon* adlı eserinden yine uygun bir alıntı yapar.
84. Lir yapımcısı ve Atinalılarca hiç sevilmeyen bir demagog. Garip Adaları Savaşı'ndan sonra, Ispartalılar tam barış yapmaya razı olduklarında sarhoş bir halde ve kalkanıyla halk meclisine gelir ve her türlü barış girişimini engeller. Konuştuğu yabancı dil nedeniyle komedyalarda hep alaya alınan annesi bir Trakyalıdır; ötüşü genellikle barbarların diline benzetilen kırlangıçları imgesi her yerde uğursuzluğa işaret eder. O zamanlar Kleofon aleyhine açılan bir dava, normal olarak beraat anlamına gelen oyların eşit çıkmasına rağmen onun ölümüyle sonuçlanacaktır. Atina'nın yenilmesinden sonra iktidara gelen oligarşi Kleofon'un cezasını infaz eder.

85. Kimi çevirilerde Koro devam etmektedir.
86. Savaş sırasında Atina'nın yerlisi birçok kişi çok çeşitli nedenlerle yurttaşlık hakları ellerinden alınmak suretiyle cezalandırılmıştı. Öte yandan şehirleri savaşın başında yerle bir edilen Plataialiler'e Atina yurttaşı olma hakkı verilmiş, Halkidiki'deki Skione şehri ikametlerine tahsis edilmişti. Garip Adaları Savaşı'nda savaşmış ve ardından özgürlüklerine kavuşmuş köleler de oraya yerleştirilmişti.
87. Burada kast edilen oligarşi yönetimi üyeleri ve onların taraftarlarıdır.
88. Koro sözlerine Kios'lu Ion adlı bir şairin dizeleriyle başlar.
89. Kleigenes hamamcılık yaparmış ve Kleofon'un siyaset yoldaşıymış. Anlaşıldığı kadarıyla kıskanç hemşehrilerine ve cüce kadar kısa boylu olduğu için onu soymaya kalkışacak olan şehir eşkıyalarına korku salmak, gözdağı vermek için kendisini savaş delisi gibi göstermek istemiştir.
90. Kimi çevirilerde Koro devam etmektedir.
91. Atina yönetimi savaşın uzamasıyla birlikte giderek kötüleşen para açığını kapatmak için paranın değerini düşürmek yoluna gitmişti. Böylece 407 yılında zafer tanrıçasının altın heykelleri bozdurularak bakır paralara dönüştürülmüştü.
92. Apollon'a adanan törenler sırasında şehri günahlarından temizlemek amacıyla ölüme mahkûm edilmiş iki suçlu deniz kenarında yakılırdı. Yunanistan'ın başka yerlerinde de böyle "günah keçileri" nin kurban edildiği bilinmektedir.
93. Kimi çevirilerde 'ey avanaklar'.
94. Seni bir kez daha Efendi'nin gazabından kurtarmış olan Zeus.

Bu ikili sahne, komedyalarda çok sevilen iki uşak sahnelerinin taklididir. Aslında Ksanthias'ın burada kiminle sohbet ettiği antik dönemde bilinmiyordu, çünkü en eski kitap kopyalarında eşhas belirtilmezdi. Aiaikos'un cehennem bekçisi ve yeraltı kolluk güçlerinin komutanı olarak bir köle olan Ksanthias'la sohbet edemeyeceği görüşü sağlam değildir, çünkü Aristofanes *Kurbağalar*'da daha önce de başkaca tanrıları ve kahramanları komik durumlarda göstermiştir.

95. Parlak Apollon anlamına.
96. Atina'daki Prytanen'de 'herkese açık sofra', şehir yönetiminin en büyük ödüllendirmesiydi.
97. Demek ki Ksanthias kendiliğinden Aiskhülos'un yeraltında da en büyük şair olduğunu öngörüyor.
98. Şehirde herkesin sorumluluktan kaçan biri oluşuyla tanıdığı biriymiş; askerden kendini son celp için yedekte tuttuğunu ileri sürerek kaçmış.
99. Aiskhülos'un ihtişamlı ve azametli üslubuyla, Euripides'in ukalaca ve geveze üslubuna gönderme.
100. Euripides eski tragedyada bilinçli değişiklikler yaparak ve seyircinin merhamet duygularının harekete geçirmek amacıyla oyunlarındaki kahramanlarını sıklıkla acınası durumlarda göstermişti. Örneğin en ünlü tragedyalarından birinde Kral Telefos paçavralar içersinde kötürüm bir dilenci olarak sahneye gelir.
101. Dionüsos, Aiskhülos'u muhtemelen kendisine ait bir dizeyle sakinleştirmeye çalışır.
102. Euripides'in oyunlarında yer alan Bellerofon, Filoktetes ve Telefos'a gönderme.
103. Tehlike arz eden kötü hava koşullarında fırtına tanrılarını sakinleştirmek için siyah renkte hayvanlar kurban edilirmiş.
104. Aristofanes Girit sözcüğünü aşırı coşkulu dansları betimlemek için kullandığından burada söz konusu olan, Aiskhülos'un görüşüne göre yüksek tragedya sanatına hiç yakışmayan dans hareketlerinin eşlik ettiği aryalardır. Girit monodileri tek sesle söylenen ve tragedyalarda pek rastlanmayan şarkılardır.
105. Euripides'in örneğin *Hippolütos*, *Aiolos* gibi oyunlarında cüretkâr cinsel konular ele alınır. Aiolos'ta Makareus'ın kız kardeşi Kanake'ye duyduğu aşk işlenir.

106. Euripides'in bu tragedya kahramanı burada beyin anlamına kullanılıyor.
107. Kimi çevirilerde Koro devam etmektedir.
108. Attika tragedyasının ustası. Basit ve hantal olan şiirleri hakkında Euripides'in olumlu şeyler söylemeyeceği belli.
109. Euripides, 3. perdeye kadar çocuklarının mezarı başında hiç konuşmadan oturan Niobe'yle alay ediyor. Bu dramatik teknik, Koro'nun ağırlıklı olduğu daha eski tragedyanın etkisini gözler önüne serer.
110. Aiskhülos'un şiiri savaşı yücelten bir şiirdir. Troya Savaşı'ndan bilinen ve *Oresteia*'da dört kez geçen Skamander Nehri buna bir örnektir. Ayrıca şairin farklı hayvanların parçalarının bir araya gelmesiyle oluşan düşsel tuhaf hayvanları oyunlarında kullanması onun bu türden yaratıklara olan merakının bir göstergesidir. Kartalçaylak da yarı kartal, yarı çaylak düşsel bir yırtıcı kuştur.
111. Euripides'in Hippolütos adlı yapıtında Faidra hemen hemen aynı sözlerle insanoğlunun varoluşunun anlamsızlığı üzerine boşuna kafa yorduğunu anlatır.
112. Aiskhülos'un *Mürmidonen* adlı yapıtında geçer. Çaylak cinsinden bir kuş.
113. Troya Savaşı'nda Akhilleus'un gemilerinin baş tarafını süsleyen bir motif.
114. Çok çirkin bir Atinalı.
115. Rivayete göre bu oyuncu Euripides'in evinde kalıyormuş ve kimi oyunların yazımında şaire yardımcı olmuş.
116. Burada "olay öncesi" ya da "konu" yerine dramın soyundan söz ederek, Euripides'in şeceresizliğine gönderme yapılmaktadır.
117. Kleitofon, Theramenes ve başkaca oligarşi ilişkinleriyle yakın temasta olan Euripides'in konuyu demokrasiye getirmemesi gerektiğine işaret ediliyor.
118. Dev Küknosse Poseidon'un oğluydu ve Tenedos'a hükmetmekteydi. Troya'ya ilerleyen Yunanlılar'a saldırıdığında Akhilleus tarafından öldürüldü. Memnone, Eos ve Tithones'in oğullarıydı, Hektor'un ölümünden sonra Troyalılar'ın imdadına yetişmiş ve aynı biçimde Akhilleus tarafından öldürülmüştü.

119. Anlaşıldığı kadar dış görünüşlerine pek önem vermeyen kişilerdi. Megainetos'un kim olduğu kesin olarak bilinmemektedir; metinde neden köle anlamına gelen, aynı zamanda kötü zar anlamına da kullanılan "manes" sözcüğüyle adlandırıldığı da açık değildir. Formisios ise Atina'nın düşmesinden sonra Theramenes yanlıları arasında görülmüştü.
120. Dönemin zengin kişileri.
121. Euripides'in canlı, cansız gibi bir ayrım yapmadığına gönderme.
122. Aiskhülos'un *Mürmidon* adlı eseri bu dizelerle başlar. O oyunda nasıl Akhilleus'tan zor durumdaki Yunanlılar'ın yardımına koşması isteniyor ise, burada Aiskhülos'tan kendi sözlerini kullanmak suretiyle akıllı ve iyi düşünülmüş bir savunma yapması istenir.
123. Kimi çevirilerde Koro devam etmektedir.
124. Aiais'ın kalkanı gibi.
125. Gorgias'ın bu ifadesiyle Aiskhülos, sofistlerin öğrencisi olan Euripides'i etkilemeye çalışır.
126. Tebaililer ile Atinalılar arasında büyük düşmanlık vardı. Dionüsos, Aiskhülos'un Eteokles'in ve Tebaililer'in düşmanlarına karşı kahramanlıklarını anlatan böyle bir oyun yazarak vatana entelektüel anlamda ihanet ettiğini kast etmektedir.
127. Dionüsos'un bu dizeleri metnin oldukça zarar görmüş olan ve bu nedenle de antik dönemde dahi çözümlenememiş bir bölümdendir. Bunu dışında günümüze kadar ulaşmış olan *Persler* oyununda Koro'nun el çırpmaya ve bağırmaya başlamasına karşılık gelen bir bölüm mevcut değildir. Metnin ilk halinde bir reji notu olarak yer almış, bu not daha sonradan kaybolmuş olabilir.
128. Atinalı komutan; Sicilya'daki savaşta ölmüştü ve saygıyla anılıyordu.
129. Patroklos *Mrümidon*'da, Teukos *Salaminliler*'de geçer.
130. Faidra Theseus'un karısıydı ve Euripides'in *Hippolütos* adlı oyununda üvey oğlunu eşinden ayırmaya çalışıyordu. Stheneboia aynı biçimde Bellerofon'u baştan çıkarmaya çalışıyordu.
131. Günümüze ulaşan bilgilere göre Euripides iki kez evlenmiş ve her iki karısı tarafından da aldatılmıştı.
132. Dağ isimleri. Aiskhülos'un şatafatlı biçemi kast ediliyor.

133. Euripides, halkın konuştuğu dili, yani kitabi değil, yaşayan bir dil kullandığını söylemek istiyor.
134. Atinalı deniz erleri, özellikle de Parolos adlı geminin mürettebatı, Garip Adaları Savaşı'ndan sonra, denizdeki kazazedeleri ve boğulmuş olanları cesetlerini toplamak yolunda verilen emre yorgunluklarını ve çok uzun zamandır denizde olduklarını ileri sürerek karşı gelmişler.
135. Euripides'in *Polüidos* adlı oyunundan replik.
136. Meşaleli yarışlar Atina'da değişik bayramlarda, özellikle de Panathenaia'da yapılıyordu. Yarışmacılar yanmakta olan meşaleler taşıyorlardı, meşalesi sönen yarış dışı kalıyordu. Keramikos Mahallesi sakinleri yolun daraldığı Dipülon Kapısı'nda desteklemek amacıyla yarışmacılara vuruyorlardı.
137. Meşale yarışları gece yapıldığı için, alev sönünce karanlıktan yararlanıp kaçmak daha kolay olurdu.
138. *Oresteiai Üçlemesi*'nin ikinci oyununda alıntı. Bu tragedya yaban ellerden dönen Orestes'in babası Agamemnon'un mezarını ziyaret etmesiyle başlar. Orestes, Hermes'ten babasının öcünü alırken kendisine yardım etmesini ister.
139. Çeviri: Ebru Sonuç, *Oresteia Üçlemesi, Ölü Sunakları*, s.77.
140. Euripides sözü kesilmese şöyle devam edecektir: '... Hermes'in Zeus'un değil, yeraltı tanrısı Pluton'un oğlu olması gerekirdi.'
141. Orijinal metinde toprakla uğraşan adam anlamına gelen bir sözcük kullanılmış. Bu sözcük mezar soyguncusu anlamına da geliyordu.
142. Orestes, Klüaimnestra'yla birlikte babasını öldürüp iktidarı ele geçiren Aigisthos'un bilgisi dışında geri döner.
143. A.g.e.
144. Düşman ülkede girişilen bir savaşın sonunda eve dönmeden önce toplanma yerine gelmeyen savaşçıların adları üçer kez yüksek sesle söylenirmiş, böylece geride canlı insan kalmadığından emin olunurmuş. Daha sonraları mezarlıklarda ölülerin adının üç kez söylenmesi âdet olmuştur.
145. Euripides'in *Antigone*'sinden.
146. Ödipus efsanesinde yer almayan bu hususlar yazarın eklemeleridir.

147. Korinthos Kralı, Ödipus'u evlatlık edinmişti.
148. Garip Adaları Savaşı'na katılan bir komutan. Savaş kurulunda Mütilene önlerinde duran düşman donanmasının yok edilmesinin, savaş kazazedelerinin ve cesetlerin toplanmasından daha önemli olduğunu söyleyince kamu oyununun nefretini kazandı. Dionüsos alaycı bir tavırla, bir de Erasinides vakasına bulaşmış olsaydı Ödipus'un mutluluğunun daha büyük olacağını ima ediyor.
149. Kimi çevirilerde 'elli kızıyla'.
150. Kimi çevirilerde 'arpacık'.
151. Euripides burada, Aiskhülos'un koro şarkılarının ritmik-melodik ağırlığını, fazla ayrıntılı, tek sesli, çok tekrarlı oluşunu alaya alır. Alıntılar *Mürmidonlar, Telehos* (ya da *Ifigenia*) ve *Agamemnon* gibi yapıtlardandır. İkinci parti alıntılar ise *Agamemnon, Sfinks* ve *Trakyalı Kadınlar*'dandır.
152. Dionüsos: 'Maraton'da savaşırken Persler'den mi öğrendin?' anlamında sormak ister. 'çıkrık ezgileri' için kullanılan sözcük ise kuyu çıkrıklarında kullanılan ip anlamındadır. Aynı zamanda kuyudan su çeken kölelere de böyle denirdi. Bu köleler iş görürken şarkı söyledikleri için, çıkrık ezgileri ona gönderme yapar.
153. Lirik şiirden dramatik şiire aktardığını söylemek istiyor.
154. Zayıf bedeni nedeniyle sıklıkla alaya alınan bir şair.
155. Bu şarkılar aşırı vahşi ve açık saçık oluşlarıyla nam salmıştı.
156. Euripides'in Hüpsipüle adlı yapıtında oyunun kadın kahramanı küçük Ofeltes'i çocuk çalparasıyla oyalar. Bu kadın kahraman burada Euripides'in musası yerine konmaktadır. Aiskhülos'un bu çağrısı üzerine sahneye yaşlı bir kadının gelip sıradaki şarkıya çalparayla eşlik etmiş olduğu kanıtlamamış bir söylentiden öteye geçmemiştir.
157. Euripides, *Hüpsipüle* adlı yapıtında oniki burcun arasından geçen güneşi 'oniki dönüşün gökcismi' olarak tanımlar. Aiskhülos bu deyişi, şehrin ünlü aşüftesi Kurtisane'nin yazdıklarına benzetir.
158. Aiskhülos burada ilk kez Euripides tarafından uygulanan monodi formunu alaya almaktadır. Olağanüstü trajik bir patosla aktarılan son derece önemsiz hikâyeyle, her şeyden önce Euripides

tarafından ele alınan konuların değersiz, tasvirin formdan yoksun oluşuyla, retorik ve müzikal araçların kötüye kullanımıyla dalga geçmek amaçlanmaktadır.
159. Nehir ya da deniz suyuyla yıkanmak , kötü rüyalar tarafından bildirilen uğursuzluklardan arınmak anlamına geliyordu. Burada suyun bir de ısıtılmasını istemek, durumu adileştirmek amacını taşımaktadır.
160. Glüke hırsızlık yapan bir komşu kadın; Mania ise aşçı yamağıdır.
161. *Medea*'nın başından
162. *Filoktetes*'in başından
163. *Antigone*'den.
164. *Niobe*'den.
165. O dönemde her zaman üç zar atılırdı. Dionüsos kararsız Euripides'e, şairin bilinmeyen bir tragedyasından alıntılanan bu dizeleri söylemesini öneriyor, çünkü eylemin önemsizliği ve gelen sayıların düşüklüğü alıntıya ağırlık kazandırmamaktadır.
166. *Meleagros*'tan.
167. Potnialı Glaukos'tan.
168. O zamanlar gönüllü sürgün olarak Trakya'daydı. Onu geri çağırmak gibi bir niyet vardı, ama bir türlü kesin karar verilemiyordu.
169. Kioslu Ion'un bir yapıtında yer alan dizeye gönderme. Orada dilenci kılığında Troya'ya gelen Odüsseus Helene'ya, şehrin Paris'le arasının nasıl olduğunu sorar. Bunun üzerine Helena şöyle cevap verir: 'Gerçi hiçbir şey söylemiyor, ancak ondan nefret ediyor...'
170. Troya önlerinde savaşmış bir Yunan kahramanı. Bilgeliği ve çözüm üretmekteki ustalığı yüzünden Odüsseus onu kıskanır ve tuzağa düşürür. Bu deyiş aynı zaman Euripides'in *Palamades* adlı yapıtına da göndermedir.
171. Perikles Thuküdides'te buna benzer sözler söyler: 'Siz gücünüzle bizim memlekete yaklaşırsanız, biz de donanmamızla sizinkine yaklaşırız.'
172. Euripides heyecandan bir tanrıyla karşı karşıya olduğunu unutur.

173 Büyük olasılıkla Euripides'in *Aiolos* adlı yapıtından alıntı. Kız kardeşiyle ensest bir ilişkiye giren Makareus ile babasının konuşmasından alıntı.

174. Söz konusu oyunda yer alan bir dizeyi değiştirerek seyirciyi eleştirmek amacıyla söyleniyor.

175. Euripides'in *Polüidos* adlı yapıtından bir alıntı.

176. Finansal durumların pek parlak olmadığı zamanlarda yeni para kaynakları bulmak için komisyonlar kurulurdu.

177. Nikomakos'un dışındakilerin kim oldukları bilinmemektedir. Nikomakos ise Atina'nın düşmesinden sonra Solon Anayasası'nı gözden geçirmekle görevlendirilir. Sorumluluğun üzerinde kalmaması için Nikomakos bu görevi yıllarca savsaklar. Sonunda 399 yılında anayasayı tamamlar.

178. Tıpkı kaçtıktan sonra yakalanan kölelere yapıldığı gibi.

179. Zamanın komutanlarından biri. Sofist Prodikos'la yakınlığı olduğu için Aristofanes ondan hoşlanmıyor olabilir.

180. Koro'nun şarkısı, Aiskhülos'un *Potnailı Glaukos* adlı yapıtından bir bölümü çağrıştırmaktadır.

181. Trakya kast ediliyor. Kleofon Atinalı olmadığı için yabancı addediliyordu.

****

Yayınevimizce Yayınlanmış Olan

ESKİ YUNAN KOMEDYALARI

ESKİ YUNAN KOMEDYALARI 1

MENANDROS / *Huysuz Adam (Dyskolos)*
Türkçesi: Prof. Dr. Candan Şentuna

•

ESKİ YUNAN KOMEDYALARI 2

ARİSTOFANES / *Barış*
Türkçesi: Yılmaz Onay

•

ESKİ YUNAN KOMEDYALARI 3

ARİSTOFANES / *1. Kuşlar – 2. Bulutlar*
Türkçesi: Furkan Akderin

•

ESKİ YUNAN KOMEDYALARI 4

ARİSTOFANES / *Kurbağalar*
Türkçesi: Ayşe Selen